

Nашe soudnictví je takřka nad propastí.

Nedomnívej se nikdo, prosím, že je to vábíivý titul z »Večerního listu«. Slova ta napsal kdosi, jehož klid je všeobecně znám. Jest to Dr. Václav Hora, profesor právnické fakulty Karlovy university, a uvedená slova napsal do letošního lednového čísla »Právnicka«. Kdo profesora Horu zná, pochopí, že situace jest krajně vážná, odhodlal-li se posouditi ji formou tak znepokojující. Prof. Hora býval svého času také soudcem a současně jako profesor civilního procesního práva jest kritikem jistě nejpovolanějším. Jeho článek měl delší předeheru. Srovnáme-li věci, jak šly za sebou, přihodilo se celkem toto:

Dne 4. prosince 1927 konala se manifestační schůze soudců z celé republiky, na níž byla přijata resoluce takového obsahu, že by všude jinde než u nás způsobila slušný poprask. Tvrdilo se tam mezi jiným, že poměry u našich soudů dospěly tak daleko, že soudci jsou nuceni porušovati předpisy procesního práva, nemá-li celý justiční aparát zůstatí vůbec stát. To samo sebou by jistě stačilo k tomu, aby si toho veřejnost měla všimnouti a dělati důkladný rámus, ale bohužel není to vlastně ještě to nejhorší. V resoluci stálo totiž ještě dále, že justiční správa nejen o tom ví, ale že to o soudců přímo vyžaduje. Tedy obvinění přímo hrozné. Bylo nyní na ministerstvu spravedlnosti, aby na to alespoň něco řeklo. Ministerstvo vzalo na sebe tvářnost nevinného beránka a obrátilo se na Svaz soudců, aby prý mu jmenoval konkrétní případy. Od tohoto okamžiku začíná býti celá věc neobyčejně vážnou. Svaz totiž na to odpověděl obsáhlým přispisem, v němž předně mezi řádky doporučuje ministerstvu, aby nepředstíralo tak přílišné překvapení vzhledem k tomu, že jde o stav notoricky známý, který byl již diskutován nejen v odborných listech, nýbrž i v denním tisku s uvedením řady konkrétních případů; dále přispis Svazu soudců detailně vykládá, co se dnes u soudů děje. Tento passus stojí rozhodně za to, aby byl citován do slovně:

»... Toto porušování předpisů procesních a jednacích řádů, není-li ministerstvu — ač zní to přímo neuvěřitelně — o tom skutečně nic bližšího známo, záleží v tom, že samosoudcové i senáty, aby mohli vyřídití při neobyčejně vzrostlé agendě a při podnormálním stavu soudců více případů v obvyklé, k úředním jednáním stanovené době, nedávají žaloby a žalobní odpovědi stranám ústně přednáseti, nýbrž spokojují se sumárním přednesem předsedovým v senátech, nebo i úplným vynecháváním těchto přednesů před samosoudci, že obmezují výsledky svědků a stran na minimum, že k vůli úspoře protokolární přijímají namnoze t. zv. zápisky k protokolu, že vyhýbají se provádění důkazů před soudcem nalézacím a provádějí je cestou rekviziční, že odročují často ústní jednání a hlavní přelíčení bez dostatečných důvodů, jen aby získali čas pro projednání případů následujících, že při pokračování v jednání během jednoho

sporu vyměňuje se mnohdy větší počet soudců, takže civilní i trestní spor rozhodne se posléze jen na podkladě spisů bez jakéhokoli bezprostředního dojmu soudců rozhodujících, že přísedící soudcové nemohou se vůbec pro jinou úřední naléhavou práci na jednání připraviti, že po dobu jednání a líčení jsou nuceni věnovati se jiným nezbytným pracem úředním, takže nemohou jednání pozorně sledovati a jsou více méně pouhou štafází při jednání toliko podle slova senátním a ve skutečnosti jen předsedou prováděném a ovládaném, že tu a tam nejsou ani a nemohou býti pro jiné úřední zaměstnání přítomni a scházejí se teprve při poradě neb jen k publikaci rozsudku, že porada následkem neinformovanosti přísedících soudců, koná-li se vůbec ve skutečnosti a ne jen na papíře, obmezuje se na pouhé přikývnutí k názoru předsedovu, jak svědčí o tom takřka bezvýjimečná jednohlasnost protokolů, že i v neveřejných sezeních, hlavně trestních, přijímají se referáty en bloc bez přednášení neb aspoň bez předepsaného votirování, že ani v odvolacích senátech nešetí se příslušných předpisů soudního řádu, že rozsudky jsou písemně vyhotovovány až po řadě týdnů, ba i měsíců, že vypracování rozsudků a usnesení obmezuje se na nejskrovnější míru pro nedostatek času a možnosti vědeckého studia, že soudcem koncipovaná rozhodnutí dlouhou dobu nejsou muďována a expedována pro nedostatek sil kancelářských, že i doručená rozhodnutí jsou jen s průtahem exekvovatelná, že výsledky i ústní jednání a přelíčení nařizována býti musí na týdny a měsíce napřed a to i ve věcech nutných (směnky a vazby), že auskultantů a právních praktikantů, pokud vůbec jsou k dispozici, používá se vůbec jen jako sil písarských nebo zase k výkonům, k nimž podle zákona nejsou oprávněni, na př. k úplně samostatnému vyšetřování, k provádění jednání a přelíčení, ba i k vynášení rozsudků, k samostatnému vedení rekvizičních oddělení a k přiznání přísah manifestačních, že někde se předepsaných zapisovatelů vůbec nepoužívá nebo soudcové sami si zapisují, že jinde zase za zapisovatele používá se nepřisežných soukromých sil písarských, a že advokáti vydržují si v soudní kanceláři vlastní placené síly.«

V resoluci se pak dále praví, že takovýto způsob souzení je u všech takřka soudů dnes více méně obvyklý, je presyditý soudů po celou řadu let trpěn a ani ministerské inspekce proti němu nezakročovaly, domáhajíce se ještě naopak na soudcích zvýšení pracovního tempa, čili jinými slovy, všechn ten hrůzný šlendrián že se ministerstvem nejen schvaluje, nýbrž dokonce přímo žádá.

*

Je toho tak právě dost. Myslím, že nezbývá mnoho paragrafů civilního soudního řádu, které by nebyly dotčeny. Je to jistě příležitost, abychom začali míti nejvážnější obavy o slušnou budoucnost republiky, u jejíž soudů se dnes spravedlnost měří na body stejně jako kanafas na metry a k tomu ještě špatně. Jsme zvláštní

národ. S otázkou návratu nuncia Marmaggiho tropíme neslýchaný rámus, pořádné veřejné schůze, při nichž se bije i do policejních úředníků, máme dokonce politickou stranu, které Marmaggi stačil nejen na celý politický program, nýbrž také ještě i na vydávání večerního listu; o tom však, že naše soudy melou z posledního, dovídáme se jen tak jakoby mimochodem, když některého udřeného radu raní mrtvice. A přece nemůže býti sporu o tom, že to spíše republika vydrží, bude-li míti v Praze Marmaggiho, než přestane-li fungovati třeba jen jediný zemský soud.

Citovaná odpověď Svazu soudců je tím poplašnější, že je veskrze pravdivá. Necht se neodváží nikdo pokusiti se o nějaké dementi. Svaz soudců měl by tu rázem tisíce svědků, kteří by potvrdili nejen pravdivost resoluce od *a* až do *z*, nýbrž kteří by rozhodně dodali, že je stylisován ještě se značnou opatrností a že poměry jsou u leckterých soudů daleko horší. Kdo nevěří, necht si zjistí poměry na př. u Exekučního soudu v Praze, soudu, který zrodila již republika ve snaze zcentralisovati všechny exekuce z Velké Prahy u jednoho soudu. Doporučuji mu, aby začal hned po osmé hodině ranní a shlédl všechen ten zmatek a vřavu ve výkonném oddělení, aby pak vystoupil o patro výš a prošel postupně ostatními odděleními, kde najde všude zoufalé soudce, zoufalé oficiály a zoufalé advokáty. Při tom necht nespouští se zřetele, že exekuční řízení má býti řízením co nejrychlejším! Zatím spatří zde hory nevyřízených aktů, které žere prach a špína. A dlužníci se smějí; věřitelé po nekonečných procesech mohou si dáti vydobytý rozsudek za rámeček. Stát přestává již téměř konati závěrečný, vrcholný akt spravedlnosti, t. j. rozsudky jednou pravoplatně vyslovené také prováděti.

*

Naši soudcové nejsou také na výši doby. Nestačí prostě šílenému tempu popřevratových poměrů a zákonodárství. Mladý stát, který jim měl dáti dvojnásob času, aby mohli zvládnouti všechen ten právnícky chaos, vyplývající z revoluce, která přes noc tvořila nové poměry i tlusté zákoníky, zahrnul je příšerou restů, degradoval je na niveau řemeslníků, jejichž výkonnost se měří na body, a kteří proto vynakládají veškeru inteligenci výhradně na to, aby akt zmizel s jejich stolu děj se co děj. Není času na studium ani peněz na knihy, jen ku předu, pryč se spisy, ať se hromada restů menší a počet bodů roste! A v závozním tempu vítězí oddělení II. okresního soudu v Nuslích impozantním číslem 5608 bodů, kterýžto výsledek převyšuje prý o 3108 bodů obvyklý normál! Vypadá to skoro jako v ý s l e d k y »P o n d ě l n í k u« z lehkotletických zápasů.

*

Nejvyšší soud v Brně kolísá. Judikatura jeho jest nejednotná, ba stává se, že týž senát vydá v stejné otázce dvě rozdílná rozhodnutí. Kritiky a nářky se množí. Advokáti stávají se bezradnými, a nedůvěra v lidu roste. Běda však státu, jehož občané ztratí víru ve spravedlnost!

*

A v národě ticho. Pořádají se sice sáhodlouhé diskuse o pokusech pí. Silbertové za účasti poloviny profesorů pražské university, avšak o poměrech u našich soudů a jmenovitě o jejich n á p r a v ě nediskutuje nikdo. A přece by bylo dojistá zajímavé zeptati se ve-

řejnosti, jak to přijde, že máme tři university, které nám chrlí tisíce právníků, a že přes to přese všechno krajský soud v Olomouci disponuje úhrnem dvěma zapisovateli, nebo pořádati veřejnou schůzi či anketu o tom, jaké jsou příčiny toho, že soudci — pýcha bývalého Rakouska — stávají se u nás duševním proletariátem, jehož práce měří se stejně kvantitativně jako kladení cihel, a na nový rok jest odměňován stokorunovou remunerací.

»Něco se státi musí, soudí prof. Hora, věc se netýká už jen soudců nebo justiční správy, nýbrž celku.« Byl by už jistě nejvyšší čas. *Dr. Jaroslav Drábek.*

P O Z N Á M K Y

Slovenská strana ludová konečně vyjádřila se oficiálně o článku svého člena Tuky, ve kterém tento muž dovozoval, že československý stát byl vlastně udělán jen na zkoušku na deset let, a že po 28. říjnu 1928 pomíjí právní stav, který byl podkladem tohoto státu, a Slováci mohou se zase rozhodovat, co a kam chtějí. Bůh ví, odkud to pan Tuka sebral. Jisto je, že žádný maďarský agent nemohl by si to lépe vymyslet. Ludová strana ovšem desavouovala oficiálně Tuku; řekla, že jeho názory nejsou jejími. To každý mohl očekávat s plnou určitostí. Ludová strana má dva obličej, vládní a opoziční, a nečiní jí žádných obtíží vystrčit při takové příležitosti vládní obličej z okna. Nikterak se jí nechce ven z vlády, a nebude si pro takové věci, jako byl článek Tukův, dělat zbytečné nepříjemnosti. Ale pravá obtíž s ludovou stranou je v tom, že chce být zároveň stranou vládní i opoziční; vládní proto, že je to příjemné a prospěšné, a opoziční proto, že už příliš navykla svůj lid na opoziční gesta a nemůže se jich bez nebezpečí vzdát. V tisku ludové strany byl článek Tukův omlouván a hájen; potom byl oficiálně zapřen. Hodlá si tedy strana ludová ještě na dlouho zachovat dobré zdraví a oba své obličej. A dnešní koalice jí tak potřebuje, že se s tím musí smířit.

*

Pan dr. Kramář řekl zase jednou ve sněmovně, že »bychom se dopustili hříchu na národu i státu, kdybychom se nechali uspati mírovými a odzbrojovacími fráseni.« Zajisté, to je jeden druh spánku. Ale není ještě jiný spánek, a to ten, do něhož se národové nechají ukolébat fráseni o nevyhnutelnosti válek? Není zcela jasno, při kterém druhu spánku rozum spf pevněji. Není to rovněž uspávání rozumu, říkati, že války byly, jsou a budou, a že se nedá nic jiného dělat? Neznamená to vyzývati lidský rozum, aby se ani nepokoušel o omezení válek, poněvadž je to námaha předem marná? Lépe, podle našeho mínění, je vzbuzovati bdělost lidského rozumu tímto směrem a vzbuzovati v něm naději; neboť jen ten, kdo má naději, dává pozor na příležitost k činu; kdo je bez naděje, nehne ani prstem. Souhlasíme s drem Kramářem, že nelze se ještě tolik spoléhati na světový mír, abychom se mohli zřici sebeobrany. Ale jde o to, abychom věděli, kam chceme jít, a abychom věrně sloužili každé příležitosti, která může prospěti k založení a upevnění mírové ústavy v Evropě. Budou-li si všechny státy říkat, že války musí být, pak ovšem války vždy budou, neboť při každém konfliktu státy nenapadne nic jiného než válka.

*

Pět politických vězňů (komunistů) zahájilo v pankrácké věznici hladovku, aby tak protestovali proti tomu, že v československé republice nejsou uznávána práva politických vězňů. Je přirozeno, že se jim nejdříve řekne: A jak se v Rusku zachází

s politickými vězni? Ale tady nejde o to, co je v Rusku, ale o to, co je u nás. Kdyby dnešní režim nějak přituhl, je konec konců také možno, že politickými vězni nebudou pouze komunisté. S právy politických vězňů je to u nás nějak záhadné: je jisto, že jsou zrušena, ale neví se, kdo je zrušil. Patrně se tak stalo cestou tichého vnitřního nařízení, pan ministr spravedlnosti dle všeho prostě dopsal ředitelům věznic. Staré Rakousko dělalo rozdíl mezi politickými a obyčejnými zločinci, a zdá se nám, že by republika neměla opouštět to gentlemanství, které i poloabsolutistická monarchie zachovávala. Soudíme, že žurnalista, který se dostal do žaláře za politický delikt, měl by přece býti rozlišován od vrahů, zlodějů, podvodníků a pasáků. V Rakousku byla stanovena práva politických vězňů už r. 1849 císařským nařízením — toto nařízení nebylo výslovně zrušeno, bylo jen opuštěno ve vsí tichosti. Jestliže rakouský císař nebyl bez morálního pocitu, že s politickými vězni má se zacházeti jinak než s obyčejnými, chtěli bychom vědět, proč je bez takového pocitu republikánské ministerstvo spravedlnosti? Jestliže se práva politických vězňů zrušují, znamená to, že se jejich tresty — bez jakéhokoliv zákonného ustanovení — zostřují čili zvyšují. Je-li u nás rušen způsob, který — pokud víme — platí snad v celém světě, máme aspoň právo se tázat, proč se tak děje.

*

Komunisté opravdu zase jednou dokázali, že, jak zvolal na ně ve sněmovně posl. Bechyně, dovedou jen řvát jako Indiáni. Nelze v tom už vidět nic jiného než to, čemu říkají němečtí psychologové Überkompensation des Minderwertigkeitsgefühls: pokoušejí se křikem a ráumusem zastřít ten fakt, že ve skutečnosti jsou úplně bez moci vlivu a že každá vláda na 41 komunistických poslanců — s odpuštěním — kašle. Při jaké příležitosti tentokrát křičeli? Sněmovna se usnesla apelovati na Svaz národů, aby vyšetřil otázku tajných dodávek zbraní do Maďarska, tedy do toho státu, který pod péčí Horthyho musí připadat komunistům jako stát Belzebubův. Komunisté odpověděli — obstrukcí proti československé vládě. To je patrně už úplně opitoměni revoluční frásí. Československá vláda zakročuje proti největšímu nepříteli dělnictva ve střední Evropě. brání dodávkám zbraní, které bez vsí pochyby budou v případě potřeby obráceny proti dělníkům, protestuje proti tajnému zbrojení státu, který »Rudé právo« stotisíckrát nazvalo zemí bílé hrůzy, proti státu, kde komunisté byli honěni a pobíjeni jako psi — a českoslovenští komunisté nedovedou k tomu nalézt jiný postoj než obstrukci. Jsou jako tvrdohlavé dítě, které odmítá vzít byt jedině sousto z koláče, nedostane-li jej celý. Poněvadž jej celý ovšem nedostanou, nebudou raději jíst nic. Jejich obstrukce má jediný význam: Maďarsko bude moci poukazovat na to, že značná část československé sněmovny se vyslovila proti návrhu vlády. Maďarský vyslanec v diplomatické loži prý se tvářil nadmíru ironicky.

*

Čeští sociální demokraté a národní socialisti našli jistě správný poměr ke státu, hlasovali-li, ač v opozici, pro vládní prohlášení ve věci pašování zbraní do Maďarska. Zdálo se, že nemůže býti sporu o tom, že je to státotvorné stanovisko. A hle, i o tom může býti spor. »Národní listy« (večerní) komentovaly tuto věc takto:

»Vládní prohlášení o zbrojení Maďarska vytvořilo příležitost, při níž opoziční strany opět ukázaly své pravé ledví... Socialisté dali nepokrytě najevo, že jejich »státotvornost«, kterou se při každé příležitosti tolik vychloubají, spočívá na hliněných nohách a daleko kulhá za jejich třídnictvím.«

To je ocenění jistě překvapující. Proč asi jsou tu stavěny věci tak dokonale nohama vzhůru? Patrně pro nic jiného, než aby

se mohlo i dále tvrdit, že jedinou státotvornou a vlasteneckou stranou je a zůstává národní demokracie. Jsme proti každé křivdě, tedy i proti této, která se přihodila reformistickým socialistům. A lze z toho případu posoudit, kolik pravdy lze očekávat od tisku, který není určen k ničemu jinému než k agitaci.

*

»Demokratický střed« takto — jistě správně — formuluje stanovisko, jímž by se měla řídit vládní většina ve věci novelisace sociálního pojištění:

»Původní elán, se kterým nynější koalice dala se do reformy sociálního pojištění, značně ochabl. To v tomto případě není výtkou, nýbrž předností. Nelze upřít, že běží o věc nejen po stránce politické velice choulostivou, nýbrž i v merituu samém velmi složitou.

Promítáme-li politicky otázku novelisace sociálního pojištění, vidíme, že nutno tím více dbáti věcného řešení, čím oprávněnější by mohla býti výtky socialistických stran o opuštění společného díla z doby národní koalice a čím větší by bylo nebezpečí, že novelisace sociálního pojištění koalici stala se do budoucnosti vážnou překážkou dorozumění s některými stranami opozičními. Bude-li novelisace řešena věcně a ne politicky, dorozumění jest vždycky možné.«

*

Gajdovi stoupenci, kteří ani po výroku kárného výboru nepřestávají býti Gajdovými stoupenci, mají už jen jedno, co by mohli vykládat: že dokumenty, kterými byl Gajda usvědčen, jsou falšované. A ukazují ovšem prstem na ministerstvo zahraničí, kde prý sedí takoví mistři. Tato poslední obrana mohla by býti rozmetána, kdyby ministr národní obrany veřejně pověděl, proč kárný výbor musil uznat pravost dokumentů. Zdá se nám, že by tak p. ministr Udržal měl učiniti, už proto, aby nenechával odpovědnost za pravost dokumentů stále jen na hlavě dra Beneše. Fakt je totiž ten, že ony dokumenty jsou od dne svého vzniku — roku 1920 nebo 1921 — ustavičně v majetku ministerstva národní obrany, a že za jejich pravost odpovídá tedy právě ministr národní obrany, nikoliv ministr zahraničí. Nedovedeme dosti dobře pochopiti, proč věc nebyla už dávno takto veřejně vysvětlena. Nebo je snad v intencích některých kruhů neposkytovat dra Benešovi přílišnou ochranu? Tady nejde však o laskavost, nýbrž o samozřejmou povinnost.

*

Pan poslanec dr. Meissner takto kritisoval ve sněmovně parlamentní způsoby vládní většiny:

»Majorita raději přijme zákon špatný a s chybami, než aby přiznala, že opozice přinesla něco dobrého... Když již majorita nemíní sama kritisovali, měla by aspoň nastavit ucho kritice opozice... Místo spolupráce s opozicí stálé brskování, bičování, bodání... A tu, pánové, uvažme, zda-li nějakým způsobem svým postupem nepoškozujeme statek vysoce cenný, t. j. náš parlamentarism a náš parlament... Na interpelace se neodpovídá včas, pilné interpelace jsou rozdávány pozdě, takže se stávají bezpředmětnými. Debaty jsou vlastně dlouhé monology; koalice a opozice mluví mimo sebe. To vyžaduje revise, aby se zástupcové většiny a opozice sešli a řekli si, co z toho parlamentu chceme udělati... Musíme se ve výborech na práci zákonodárnou připravovati. Kruhy odborné dívají se na zákony, vyšlé z této sněmovny, s despektem.«

Je ovšem zcela pravda, co tu praví dr. Meissner. Musíme ho bohužel upozorniti, že jeho strana sama pomáhala tímto způsobem budovati naši parlamentní tradici. Vady, o kterých se zmiňuje dr. Meissner, byly už vadami bývalé všénárodní koa-

lice, v níž, jak známo, seděla také sociální demokracie. Když jsme si na ty vady tehdy stěžovali tak jako si na ně dnes stěžuje dr. Meissner, neodpověděly nám ani sociálně demokratické orgány nic jiného, než že jsme anarchisté, individualisté, aristokraté a ještě něco takového. Sociální demokracie je povinna si uvědomit, že sama přispěla k vzniku těchto method, a že dnešní koalice jedná tak, jako jednala bývalá. Doufejme, že dobré předsevzetí sociální demokracie vydrží až do té doby, kdy se zase sama dostane do vlády, a že jako vládní strana bude se snažit, aby se uskutečnilo, o čem nyní mluví jako strana opoziční. Strany si musí uvědomovat, že všechny se mohou dostat do opozice a že, dávají-li podnět k špatným mravům většiny, samy na sebe řezou hůl.

P O L I T I K A

Rudolf Procházka:

Lloyd George a revise míru.

Někteří považují D. Lloyda George znovu za budoucího muže Anglie. Jiní jsou přesvědčeni, že svou úlohu definitivně dohrál. Zásada, že dějiny se neopakují, a zkušenost, že osud poskytuje každému velkou životní příležitost jen jednou, mluví pro ty druhé. Nynější rozvržení sil v Anglii činí však, přes stroze majoritní volební řád, dosti pravděpodobným, že i málo početná liberální družina »waleského kouzelníka« nabude určitého vlivu v říšském parlamentě. Způsob, jímž se k němu chovají dva nejvíce vynikající (třeba každý v docela odlišném smyslu) publicisté angličtí, lord Rothermere a J. L. Garvin, svědčí také, že Lloyda George třeba dosud bráti vážně.

Rothermere je obchodník. Obchoduje veřejným míněním a nelze mu upřít, že zná potřeby svého konsumu, dovede včas odhadnout jeho potřeby, dovede mu na půl cesty vyjít vstříc a může dosáhnout, aby tu druhou půlku urazila protější strana. Jestli tedy dnes podporuje starého vůdce válečné koalice, má k tomu své důvody a má také své vyhlídky. V obecných volbách je populární tisk ničeho se neštítící a opravdově »odborně« aranžovaný strašnou zbraní. A Rothermere neváhá ani financovat vlastní ztracené kandidatury, aby stranu Baldwinovu poškodil. Osvědčil se již ostatně v »Zinověnových volbách« r. 1924. Naproti tomu Garvin, vydavatel týdeníku »Observer«, je nejserióznější britský žurnalista dneška, politický myslitel vzácného ducha a zkušenosti, nezávislý pozorovatel a kritik veřejného života. Oceňuje v Lloydovi Georgovi ohromnou, živelní přírodní sílu, schopnou nesrovnatelného účinku v massách, bez ohledu na dobro a zlo. Garvin vidí blížít se kritickou hodinu moderní Anglie a nebezpečí ve srážce »tvrdošíjného« konservatismu s revolučním socialismem. Má na mysli obnovení imperialního a sociálního unionismu připojením liberálů k dnešní vládní straně, která by své konservativní bouřliváky odhodila jako škodlivou přítěž. V této koncepci byl by ovšem Lloyd George povolán hráti roli starého Joë Chamberlaina. Jeho dnešní síla je právě v tom, že s ním mohou a musí počítati v šichni, kterým dosavadní formy nevyhovují a kteří sledují dalekosáhlé plány. Činí to stejně pokrokaři jako zpátečníci.

Garvin by jej chtěl získat pro dílo, které bylo jeho slávou předválečnou. U něho je to Lloyd George, jak jej známe z heroických zápasů proti horní sněmovně a pro sociální rozpočet. Mezi liberály samotnými pomýšlí se ovšem za tímž účelem spíše na spolupráci s labouristy. S této strany nedostává se jim však dosud nejmenšího povzbuzení. Aspoň Mac Donald je rozhodným odpůrcem koalice vůbec a s Lloydem Georgem zvláště. Nelze však vylučovat možnost, že po jistém výsledku voleb, kdy by dohoda dělníků s liberály jevila se jedinou možností za nedohlednou serii nových zkoušek voličstva (při čemž by jediným koncem byla zas konservativní většina) nepřevládnu v Labour Party hlasy pro návrh, aby se to s vůdcem liberálů zkusilo. — Lord Rothermere zná zas jen Lloyda George válečného, náčelníka liberálně konservativní a potom konservativně liberální koalice, který podrobil svobodnou a pohodlnou Anglii jakési diktatuře a pronikl jí duchem přísného nacionalismu a velkorysého imperialismu. Chtěl by z něho míti populárního vůdce měšťanstva podle obrazu Mussoliniho (po slibném generálovi proti socialismu se ohlíží celá konservativní společnost, třeba mu každý podstrkoval své vlastní, hotové strategické plány) a zároveň rozhodčího celého světa, napoleonsky předělávajícího nedávnou mapu Evropy. Poněvadž jak řečeno, nevylučujeme možnost, že Lloyd George se k moci, neb aspoň vlivu, vrátí, nebude na škodu, všimneme-li si trochu blíže povahy, myšlenek a úmyslů tohoto muže.

Pochází z lidu a z provincie a zůstal plebejem a venkovánem mezi jemnou aristokracií tradiční britské politiky. Jeho chyby jsou nejméně tak velké jako jeho přednosti. Zejména jeho malé vzdělání a kultura, jeho nápadné mezery v obecných vědomostech se často vytýkají. Právě tak jeho bezzásadovost, nedůslednost, lehkomyšlnost, podivná snadnost, s níž mění programy i přátele a bojuje se stejným přesvědčením a stejnou vehemencí dnes pro pravý opak toho, zač se bil věčera. Ale úsudky tohoto druhu třeba bráti vždy s náležitou opatrností. Lloyd George dráždí stejně k odporu jako k obdivu, je téměř nemožno posuzovati jej bez tendence. Duch význačně aktivní vždy někomu prospívá a někomu škodí, ač často je to jen bezděčný, vedlejší plod jeho činnosti, namířené výše, a tak se stává, že když pak posunutím situace nejsou již příživníci jeho práce stejní jako dříve, mluví se o jeho chameleonství a zradě. Klidnější a pozornější kritik objeví, že tomu není tak. Lloyd George je prostě člověk skutečnosti, nedogmatik, netheoretik. Člověk, který dělá vždy jen jednu věc najeďnou, tu nejbližší, a dělá ji na 100 procent, jen ji a s nasazením celé osobnosti. Již tím je dáno, že je pak v zápětí nucen k sebeopravám. Život není tak jednoduchý a pravda tak jednostranná jako slovo a jako čin. Dokonalý demagog, dokonalý státník a bojovník, musí umět se rozhodnout rychle a určitě, bez rozpaků a výhrad, jinak se nedostane ku předu, padne dříve, než se boj nachýlí. Teprve potom, když je vyhráno a vyčtený cíl dosažen, možno zas uvažovat, není-li třeba někde povolit nebo zaujmouti zas novou frontu.

Lloyd George pracoval na počátku své kariéry pro pochopení sociálních úkolů státu, v čemž Anglie zůstávala daleko pozadu za kontinentem, ze-

jména za vlastní Marxovou. Sliboval »lepší časy«, kdy »bída s veškerým utrpením a potlačováním bude našemu lidu tak vzdálena jako vlci, kteří kdysi navštívávali jeho lesy«. Jest přirozeno, že nechtěl myslit na katastrofu války, která bídu, utrpení a potlačování rozmnožuje do nekonečna. Nevěřil, že by byla nutná. Obviňoval diplomacii i vlastní kolegy z neschopnosti nebo nedostatku dobré vůle; ještě uprostřed červenové krise nevěděl, že je pozdě, že začíná nová doba. Ale jakmile to pochopil, zapomněl na »socialistickou« minulost a vrhl se celou svou bytostí do války. Zapomněl na ni opravdu? Spíše lze říci, že uslyšel nové volání, a o něm platí rozhodně, že kdykoli byl povolán, byl také vyvolen.

Byl první, kdo ohlásil její dlouhé trvání, její nesmírné nároky na zdroje národní energie hmotné i mravní, a podškrtnul starou montecucolovskou pravdu o významu peněz ve válce, pravdu, která v tomto případě předstihla netušeně všechny staré příklady. Když se ukázala nezbytnost zmnohoňasobení výroby válečného materiálu, zorganizoval Lloyd George samostatné ministerstvo munice a připravoval metody, které pak proměnily válku z obou stran v pouhou mechaniku sil, k velké lítosti jeho dobrodružného přítele s vojenskou krví, Winstona Churchilla. Bylo to již samozřejmé, že byl pak povolán i v čelo vlády, když se nebylo možno déle klamati o tom, že válka vyžaduje rozlomu se všemi liberálními a autonomními zvyklostmi, že třeba vyráběti muže tak jako šrapnely a konečně — oběť nejtěžší — vzdáti se i samostatného velitelství armády. To všechno vymohl na Anglii Lloyd George a jen on toho mohl od ní dosáhnouti. Jen tento Wallesan měl dosti fantasie a fanatismu, aby liknavým, skeptickým a optimistickým Angličanům dokázal, že budou zničeni i se svými loďmi a pokladnami, nevzchopí-li se k docela primitivnímu boji na život a na smrt, v němž po čertech málo znamená, jestli se dbá nějaké staleté výsady parlamentu nebo i samého habeas corpus. Byla to doba hesla »caveant consules« a Lloyd George osvojil si moc v rozsahu neznámém od vlády Pittovy. Nebezpečí bylo v tom, rozeznat okamžik odchodu. Málo komu se to podaří. Také Lloyd George prodlužováním svého pobytu na výšinách rozladil přátele a nepřátelům poskytl čas a příležitost, aby podryli jeho posici.

Ale mírová konference nebyla ovšem ještě vhodnou dobou k resignaci. Bylo právem i povinností toho, kdo se takovou měrou účastnil organisace vítězství, aby se uplatnil stejně i při organisaci míru. A není pochyby, že Lloyd George se nebude musit, přes těžké chyby, jichž se tenkrát dopouštěli všichni a jež je příliš laciné vytýkati po zkušenosti, stydět před historií ani za svůj podíl na událostech let 1919—20. V prvý čas po příměří byl Lloyd George ovšem opit vítězstvím. Sliboval, že Němci všechno zaplatí a že císař bude oběšen. Ale nelze popřít, že to byly v podstatě správné myšlenky a dokonale anglické. Samovládce měl býti učiněn osobně odpovědným, aby mohl býti ospravedlněn národ, jemuž ovšem připadne, aby vlastní prací napravil, co napáchal. A Lloyd George to myslil vážně se základní myšlenkou války, jako boje za bezpečnost demokracie celého světa, za sebeurčení národů, v neposlední řadě i poražených, které byly osvobozeny od svých vlastních

dynastií a tyranii. Jen kdo naprosto nezná nebo zamlčuje tendenci Lloyd Georgova působení v Paříži, může spatřovati rozpor v jeho politice dnešní a tehdejší. Naše stanovisko k této politice může ovšem býti různé, určováno jediné úvahou o našich státních zájmech, ale to je jiná otázka; pokud jde zde o známou výtku nestálosti nebo dokonce politické bezcharakternosti, třeba jej vzít v ochranu. Thema je jiné. Tenkrát šlo o likvidaci války, o súčtování s poraženými, které v tomto případě mělo také ráz mravního soudu, neboť vítězové cítili se nejen silnějšími, nýbrž i oprávněnými k potrestání válečných viníků; dnes jde o smír a dorozumění bývalých nepřátel a dosavadních odpůrců na půdě Společnosti národů a v zájmu politiky většího, kontinentálního měřítka. Lloyd George však již tenkrát docela zřetelně vystupoval pro myšlenku smíru proti ideji vykořistění vítězství a pomsty. Podal o tom i zvláštní memorandum Nejvyšší radě, která představuje jakési minoritní votum Anglie. Jeho tlakem se také dostal do stanov Společnosti národů (prvních 26 článků míru versailleského) známý paragraf 19. o možnosti revise mírových smluv, jež se staly nepoužitelnými nebo míru nebezpečnými. Dokazoval, že mírové smlouvy musí býti pružnými, mají-li býti trvanlivými. Kdo chce doopravdy pokusit se o vyloučení války, musí poskytnout dostatek místa přirozeným změnám politicko-biologické reakce a růstu.

To všechno nejsou ostatně jeho osobní nápady a rozmary. Genialita Lloyd Georgova je právě v jeho intimní souvislosti, sourodosti s duchem národním, s duchem té obdivu a závidění hodné rasy britských ostrovů, která nedobyla nadarmo a náhodně největších úspěchů na tomto světě. Rasy, která vykazuje nesporně v nejšťastnější směsi nejlepší vlastnosti, potřebné k životu. Proto je politika Lloyd Georgova také něco více než politika jiné osobnosti nebo strany starých tradic. Proto také není tak docela závislá na konkrétních výsledcích jeho agitace na vítězství jeho strany ve volbách. Zkušenost po jeho pádu roku 1922 nám již ukázala, že každá vláda britská a každý ministr, ať jakkoli se názory, temperamentem a sympatiemi od něho lišil, musil v podstatě dělati totéž. Lloyd Georgovi vytýkanou »germanofilii« hřešili pak všichni, Bonar Law, Curzoa, Mac Donald, Baldwin, ba sám Chamberlain. Lloyd George je pouze bezprostřednější, impulsivnější, odvážnější, což doma rádi vysvětlují prostě tím, že je Kelt a ne Anglosas nebo Škot. J. L. Garvin viděl se nedávno nucena napsati mu po té stránce přátelské upozornění na třech sloupcích svého listu, aby ukrotil jeho rozběh. Článek v »Observeru« byl tím pozoruhodnější, že autor jest nejen přítelem Lloyd Georgovým, nýbrž také přítelem revise mírových smluv. Je to mezi nimi »jen« otázka taktiky. Jde tu jen o to, aby se předčasným, nešetřeným a nedost připraveným zásahem operace nepokazila pacient nezabil. Zde je právě dobře rozeznávat, a je to dnes těžší nežli kdy jindy a zvláště pro nás, kteří jsme stranou přímo súčastněnou.

Myšlenku revise nedávno zaktualisoval a na nás přistříhl, jak víme, lord Rothermere. V jeho čilých rukou je to však něco hodně odlišného od toho, co tím míní moderní pacifismus a co je vtěleno v zásady Společnosti národů. Tedy také něco jiného než chtějí Garvin — i Lloyd George. Lord Rothermere není naprosto pa-

cifista — leda pokud je jím každý Angličan. Není také stoupencem Společnosti národů a moderních vyrovnávacích method. Ale hlavně není idealista a nerozohňuje se pro věc samu a pro ryzí spravedlnost. Jemu nejde ani o udržení míru, ani o poctivý smír mezi národy, jemu jde prostě o to, aby se p o m o h l o M a d a r s k u. Proč se zde tak angažuje pro jednu stranu a proč nechce druhou ani slyšet, jest jeho věcí. Na čem nám záleží, jest dovědět se, pokud maďarské snahy, podporované bezpodmínečně lordem Rothermerem methodou v Anglii jistě populární, mohou míti skutečně vyhlídku na uznání a případně na uplatnění, kdyby v anglické politice zavládl nový duch. A tu třeba si především uvědomit, že není možno Lloyda George, i když není právě v odpovědné funkci, klásti na roveň s vydavatelem sensacelačných tiskových podniků. Vůdce britského liberalismu je veden vždy z á s a d n í m i politickými hledisky, nikdy osobními sympatiemi nebo antipatiemi k určitému státu nebo politickému činiteli (tím méně arci osobními zájmy), třeba povrchní zdání tomu leckdy odporovalo. Jeho boj proti Poincareovi zacházel v jedné době až do nenávisťi k osobě, a žurnalistické invektivy proti »rýnskému imperialismu« Francie byly tenkrát ukvapené, ale nesmí se přehlížeti, že východiskem byla i zde úvaha o p o d m í n k á c h evropské obnovy a stability, úvaha, která ve věci, třeba ne ve formě, určovala a určuje celou anglickou politiku i dnes. Lloyd George tedy nikdy nebude, tolik možno říci směle, protektorem Maďarska, usilujícího o obnovu svého ztraceného imperia. To ostatně podle upřímných doznání chefa maďarské propagandy v Anglii, Emila Nagyho, nebude v Anglii nikdo. Ale Lloyd George nebude ani pro jednostranné »napravování křivd« na Maďarsku, zatím co ostatní by měly zůstat nenapraveny nebo snad dokonce utvrzeny. Zde je mezi politickým myšlením liberálním a rothermerovským (možno-li o tom mluvit) úplná propast. »Daily Mail« by chtěl udělat z Maďarska pilíř konservativního, protisocialistického pořádku a spojení vítězů proti případné odvetě Německa. Lloyd George naopak je autorem plánu získání poctivé spolupráce Německa a jeho přijetí do velkého evropského zájmového společenství, které by chtěl stvořit, upřímně usmířené a spokojené. V čem u něho je nebezpečí (a před čím jej Garvin varoval), to jest právě ten jeho netrpělivý radikalismus a velký styl, s nímž by chtěl sotva oschlou mapu Evropy na všech stranách hned zase předělávat. O j něho bylo by se opravdu možno nadíti, že by pro chiméru nějaké ideální Evropy rozpoutal síly, kterých by pak sám nemohl ovládnouti. Katastrofa může nastati stejně z dobrého úmyslu jako ze zlého. Duch, který chce zlo, způsobí opravdu někdy na konec dobro — platí to právě o tom, který vyvolal zlo světové války — ale právě tak mohl by duch, který by chtěl nedočkavě dobro pravého, trvalého míru, způsobiti nekořečné zlo.

Lloyd Georgovi nebudeme tedy křivditi tím, že bychom jej počítali nekriticky do řady svých nepřátel (byla by to také politicky neomluvitelná lehkomyšlnost), ale nebudeme přece prosti obav, připustíme-li, že by on sám mohl zas s takovou svrchovaností zasahovat do osudů národů jako kdysi. Ale to je také zcela mimo okruh možnosti. Aktuálnější je snad nebezpečí, hrozící od socialistického doktrinarismu, jehož není

úplně prost ani Mac Donald. Ale zde přichází v úvahu zas ten moment, o němž jsem se již opětovně zmínil. Britská politika působí objektivně a trvale jako přírodní síla. Je zakotvena ve staré tradici a osvědčených zvyklostech, v povaze celého národa a v rutině stále, nezávislé diplomacie. Stranické vlády a jednotlivé osobnosti mohou přinášet do zahraniční politiky jistou iniciativu, ale provedení nabude pak v rukou odborné byrokracie vždy velmi podobného rázu. Proto je na příklad tak malý rozdíl mezi memorandem, který Foreign office odmítalo roku 1924 (za vlády Mac Donaldovy) návrh smlouvy Společnosti národů o vzájemné pomoci, a memorandem, kterým nyní v zárodku potlačuje všechny pokusy zabočit znovu na dráhu ženevského protokolu. Za vlády konservativního kabinetu a Chamberlainova režimu v zahraničním úřadě jsou arci typické konservativní znaky britské politiky patrné ve zvláštní ryzosti formy, a proto je dnes situace Rothermerova tak beznadějná, ale podstatně jinak nebude tomu ani po úplné změně ve vládě. Angličanovi je cizí všechna dogmaticčnost, strohost, nedůtklivost, přizpůsobuje se ochotně změněným podmínkám, má příslovečný střízlivý klid a praktický smysl pro kompromis, to vše mu činí myšlenku revisní přijatelnou, ba sympatickou, ale na druhé straně tytéž vlastnosti povedou jej za každých podmínek k nej-přísnější opatrnosti a zdrželivosti v zacházení s choulostivou živou látkou.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

Jiří Hejda:

Komu patří československý průmysl?

X.

Průmysl papírnický a grafický.

Spojujeme v jedno dvojí velký průmysl: papírnický, t. j. výrobu papíru a papírového zboží, který zaměstnává asi 25.000 dělníků a průmysl grafický, zaměstnávající přes 16.000 dělníků. Národnostní složení obou skupin je naprosto odlišné. Statistická data ukazují, že:

v průmyslu papírenském je 61% zaměstnavatelů české, 38% německé a 1% maďarské národnosti, u úřednictva je poměr 39 : 58 : 3, u dělnictva 52 : 48, ježto 161 maďarských dělníků nečiní z celkového počtu 24.757 ani jedno procento. V číslech o zaměstnavatelích jsou však zahrnuti také všichni knihaři, kartonážníci, výrobci lepenkového zboží atd., takže spolehlivějším měřítkem je úřednictvo. Ale i zde je nutno provést korektury, neboť většina českého úřednictva je zaměstnáno v německých závodech. Ježto data statistická mnoho nepovídají, je nutno se obrátit jedině k individuálnímu rozboru, který ukazuje, že v papírenském průmyslu je národnostní složení a si

Češi 20%, Němci 80%.

Pokud jde o polygrafii, povídá statistika, že zaměstnavatelů je české národnosti 54%, německé 42%, maďarské 4%, úřednictvo je z 69% české, z 30% něme-

cké a 1% maďarské národnosti, u dělnictva pak je poměr 65 : 34 : 1. I zde nutno však uvážit, že největší německé grafické závody jsou v Praze, kde je zaměstnáno tedy i české úřednictvo a rozhodně české dělnictvo, pročež tato data se posunou poněkud ve prospěch Němců. Nemýlíme se asi, hodnotíme-li poměr:

Češi 60%, Němci 40%.

Papír.

Podle soukromě zjištěných přibližných dat činila výroba čsl. papíren v roce 1926 18.000 vagonů papíru, 2000 vagonů lepenky, 17.000 vagonů celulosy a asi 4000 vagonů dřevoviny. Dr. Teytz udává v »Industrie et Commerce« provozní zařízení: v 60 papírnách 140 strojů na papír, v 38 továrnách lepenek a kartonů 99 strojů, ve 20 celuloskách 65 vařáků a 50 výroben dřevoviny. Dělití však závody dle tohoto měřítká není dobře možno pro náš účel, protože jednotlivé závody vyrábějí současně několik druhů zboží. Výrobní data i tam, kde se nám podařilo je zjistit, jsou jen velmi přibližným měřítkem, protože v samé hodnotě papíru je celá škála diferencí. Proto jsme kombinovali řadu údajů: o počtu dělnictva, počtu užitých HP, výrobním zařízení (jak je uvedeno v »Compassu«) a výrobě. Ze všech těchto dat pak dle odhadu stanovíme národnostní kvotu.

Zjistili jsme čtrnáct závodů, v nichž je patrný český vliv. Jasně a nepochybně je český kapitál v menších závodech v Ledči a Lukavici a ve velkém závodě v Slavašovicích na Slovensku a v Lahovicích v Čechách. Ze tří vlastníků závodu v sev. Čechách, kde je německé úřednictvo, jsou dva Češi. V jednom závodě uplatňuje se asi jednou třetinou vliv české banky. V německém koncernu papíren, který je v majetku uvědoměle židovského kapitálu, je v jednom závodě většinou zastoupen český bankovní kapitál. Jeho vliv je však v rámci koncernu minimální. Na Slovensku jsou zvláštní poměry, vytvořené nostrifikací. Bývalá maďarská vláda podporovala dva závody refakcemi ve výši asi 25—30%. Závazek této podpory ve formě kapitálové účasti převzala po převratu jedna česká banka, ostatek je v rukou kapitálu maďarského (domácího). Za převážně český pokládáme i závod v Nýdku. Zahraniční účast je po provedené nostrifikaci nepatrná.

Odhadujeme tedy národnostní rozvrstvení:

Češi 20%, Němci 80%.

Papírové zboží.

Musíme se spokojit pouhým odhadem, protože je těžko hodnotit v jedné skupině výrobu tak různorodou, jako jsou psací papíry, obálky, školní sešity, zápisníky, krabice, papírové krajky, cigaretové dutinky, cigárové špičky, sáčky atd. Velikost výroby je v celku nezjistitelná a počet dělnictva při různosti výroby mnoho neříká. Zachytit odběr papíru by bylo snad možno prostřednictvím kartelové prodejny, ale data o zpracování opět říkají jen málo. Tato část je tedy sestavena dle odhadů »od oka« provedených nezávisle různými osobami, jež po léta pracují v papírové konfekci, takže odhady jsem srovnával a difference zjišťoval podrobněji. To není ovšem vědecká metoda; ale kdo ví o lepší, necht moje zjištění opravit.

V celku lze říci, že tento průmysl je větším dílem

německý. Český živel je nejsilněji zastoupen ve výrobě obálek a dopisních papírů. Zde je největší firma — přes 50% výroby — v Praze česká, druhá firma pak (30%) je neurčitá. Dnešní majitel se hlásí k Čechům, rodina však je německá a nástupce rovněž je Němec. Proto čítám tuto firmu cele k německé skupině. Drobní výrobci jsou rovněž do značné míry Češi, v celku tedy lze v této výrobě odhadnouti český podíl na 60%. Výroba sáčků je z největší části německá (Hostinné, Warnsdorf, Podmokly, Krumlov, Zákupy) a jen asi z 10% česká. Výroba krajek (Hostinné, Podmokly) je úplně německá, rovněž výroba cigaretových dutinek, kdežto ve výrobě krabic sice německý živel převládá, ale české podnikání je zastoupeno dosti čteně — asi 30%.

V celku — se všemi výhradami přibližného odhadu — činí tedy podíl:

Češi 20%, Němci 80%.

Grafika.

Průmysl grafický — knihtiskárny, tiskárny časopisů a umělecké grafické ústavy — souvisejí tak těsně s kulturou národa, že podávají do jisté míry statistický obraz její výše. Je přirozené, že v tomto oboru průmyslovém musí se jevit česká převaha. Česká kniha a český časopis, český plakát, leták, reklamní nálepka, umělecký tisk — to vše je odkázáno na českou tiskárnu; naproti tomu německý zákazník se ve mnoha případech obrátí raději na skvělý německý průmysl, zejména do jeho střediska — Lipska. S výjimkou časopisů jsou téměř veškeré nákladnější německé tisky prováděny za hranicemi. Charakteristickou je na př. známá okolnost, že knihy českoněmeckých básníků — Rilkeho, Broda, Werfela — i romanopisců — Kische, Popper-Lynkea, Watzlika, Leppina, Strobla, Urzidila atd. — jsou vesměs tištěny za hranicemi. Němci v republice nevytvořili si dosud kulturního střediska a gravitují jednak k Vídni, jednak k Berlínu. Liberec, kde je největší německá tiskárna a německé nakladatelství, teprve v posledních letech se pronikavěji uplatňuje proti Teplicím a Ústí n. L.

Přirozené je dále soustředění grafického průmyslu ve velkoměstech, tedy v prvé řadě v Praze (24 velkých závodů, z toho 5 německých), Brně (8 závodů, z toho 2 německé), Bratislavě (4 závody, z toho 2 maďarské), Ústí n. L., Plzni, Teplicích, Olomouci, Chebu a Košicích. Ze toto soustředění nesouvisí jen s počtem obyvatelstva, nýbrž s průmyslovým okolím, toho svědectvím je okolnost, že České Budějovice nemají žádné větší tiskárny, naproti tomu daleko menší Děčín má 3 poměrně velké závody.

Zjišťovali jsme pouze velké závody, vynikající buď počtem dělnictva, nebo zařízením (rotačky, rychlolisy, sázeční stroje, speciální zařízení). Vedle těchto závodů jsou všude menší tiskárny, kterých jsme nezjišťovali. Města jako Prostějov, Přerov, Jihlava, Znojmo, Kolín, Hradec Králové, Pardubice mají velmi pohotové tiskárny, ale přes to přicházejí tyto závody v úvahu pouze pro krytí místní potřeby, namnoze nepřesahující rozměrů živnosti. V celku jsme probrali 78 velkých tiskáren, z nichž je 41 německých a 37 českých. České tiskárny jsou však velkopodniky, kdežto z německých pouze tři závody v Praze, jeden v Aši, jeden v Liberci, v Brně, v Ostravě a speciální závod v Kolíně (a Děčíně) jsou podniky velkého rozsahu s více než

200 zaměstnanci, vybavené dokonale stroji. Naproti tomu české závody v Praze jsou téměř vesměs velkopodniky. Z 19 velkých pražských tiskáren má 15 přes 100 zaměstnanců, jeden závod z toho přes 1000, dva přes 500. Velkozávody jsou dále v Brně (3). Speciální grafické závody jsou největší v Praze (čtyři české podniky s více než 1000 dělníky a jeden německý se 700 dělníky), Liberci, Novém Jičíně, Karl. Varech, Ústí, Brně, Prošvicích (karty) a Vimperku (modlitby).

Pokud jde o technické vybavení, připadá na Čechy 77 rotaček, na Němce 55, rychlolisů a pod. na Čechy 366, na Němce 305 a sázecích strojů na Čechy 241, na Němce 183. Pokud jde o grafiku, zejména uměleckou, je převaha na české straně. Také dělnictva zaměstnávají české závody více. Nehledíme-li tedy k menším místním tiskárnám, je národnostní rozvrstvení: Češi 60%, Němci 40%.

LITERATURA A UMĚNÍ

P. Eisner:

Čeští a němečtí nakladatelé.

Pane redaktore, ptáte se mne na rozdíly mezi českými nakladateli a nakladateli v Německu. Odpovídám, že až na některé rysy, které vytknu, bytostných rozdílů mezi nimi není, a že vše, co tak markantně odlišuje českého nakladatele od jeho německého kolegy, redukuje se na příčiny čistě vnější.

Situace ve velkém národě, který již odedávna je odán víře a pověře knižního vzdělání, umožnila německému nakladateli racionalisaci a specialisaci, vedla jej k zprůmyslovění vydavatelské činnosti. Hospodářský vývoj říše dal mu k dispozici velkolepé vyvinuté průmysly pomocné (papír, typy, stroje, barvy, vazby, technika propagandy a reklamy). V německém knihkupci má německý nakladatel na výsost vzdělaného, inteligentního, cílého a podnikavého pomocníka. K tomu všemu velký hmotný rozkvět říše od roku 1871. A dále ještě: Přitažlivá oblast německé knihy sahá daleko za čáru jazykovou. Pokud jde o díla vědecká, je němčina vůbec uznaným světovým jazykem. Proto čtete na př. právě v těchto dnech prospekt nové příručky o zaživacím traktu, která stojí 2000 Kč. Hned vedle něho prospekt jiné »příručky«, jednadvacetisvazkové (venerologie). Ta příručka přijde na celé jmění. Takové věci tisknou se latinkou a objednávají se z Tokia stejně jako z Madridu.

Tak mohlo dojít k oné pronikavé specialisaci německého nakladatelského života, která dala vzniknout nakladatelstvím pro lékařství, filologii, přírodní vědy, filosofii atd., nakladatelstvím, jejichž majitelé jsou často sami vědci svého nakladatelského oboru a pracují se štábem učených lektorů, nakladatelstvím, která operují a prosperují na podkladě čistě obchodním, všechny věci, které nám zní jako pohádka.

Srovnáme-li s tím existenční podmínky českého nakladatele, pojme nás k němu úcta. Pracuje již tradičně v poměrech co nejsvízelnějších, a stejně tradičně již od dob probuzenských osvědčuje věrnost svému nadobchodnímu kulturnímu úkolu. Poválečný vývoj věcí v Německu může úctu k českému nakladateli jen zmnožit. Tam se —

s. výjimkami ovšem — industrialisace nakladatelského života zvrhá v kšeftářství, v pustý komerc, dryáčnictví a kulturní švindl. Některé věci, jako smrt německé knižní lyriky, volají do nebe. Hodnotu podniků firmy Reclam v Lipsku, která je cele v rukou členů rodiny, odhadl mi znalec asi na 120 milionů Kč. Řekněme, že přestřelil a že firma reprezentuje těch milionů jen padesát. I to je daleko víc, než hodnota všech českých nakladatelství dohromady. A tento Nabob si velice dobře rozmyslí, než vydá i jen jediné číslo Reclamky, které mu neslibuje profit (z toho důvodu nechce do sbírky slovanské věci).

Vedle těchto průmyslníků ob stojí český nakladatelský živnostník a malopodnikatel mravně skvěle. I Německo má podnes nakladatele nenakažené morem doby. Ale jmenujete-li na př. Diederische v Jeně, máme u nás světlý zjev Laichtrův; nevím venku nikoho, koho bych mohl srovnat s Borovým v jeho zásluhách o lyriku, nikoho, kdo by tak srdnatě bojoval proti nepříznivému okolí jako Štorch-Mariene; a podíváte-li se na českou imitaci Reclamky, vidíte, že má méně svazků a že jí schází mnohé z toho dobrého, co Reclamka přinesla, že však to, co Světová knihovna obsahuje, je ve svém průměru lepší a zejména nezatíženo tolikerým brakem. A mítí tak čistou vydavatelskou linii jako na př. Kuncův, je u nás stokrát těžší než na př. pro Insel-Verlag. Připočteme-li k tomu, co dali národní kultuře nakladatelé s nejméně nějšími hmotnými prostředky, roste aktivum mravní bilance českých nakladatelů do závratných čísel.

Ale vše nasvědčuje, že jsme na přelomu doby, že staré nakladatelské podmínky nestačí, že také český nakladatelský život se musí v dobrém slova smyslu racionalisovat a industrialisovat.

Byla anketa o krizi české knihy. Ankety a debaty jsou v demokratických společnostech něčím, co nahrazuje ne-li chléb, tedy aspoň hry, kratochvíle pro obveselení lidu obecného. Kratochvilného bylo i v té anketě dost.

Nakladatelé byli nabádáni, aby snížili prodejní ceny knih. Obávám se, že věc, která je někomu nedostupná za cenu na př. 28 korun, zůstane mu nedostupnou i za cenu 23 korun. Řeklo se správně, že u knih nelze provozovat batismus. To celé je nesmysl. Buď se rozhodneme pro socialisaci knihy a svěříme celou vydavatelskou činnost nějakým Čsl. státním podnikům nakladatelským (Bůh nás uchráň), nebo musíme být pamětlivi, že nakladatel = továrník knih. Jakmile se postavíme na tuto soukromopodnikatelskou základnu, je stejným nerozumem jako troufalostí, žádat na podnikateli, aby pracoval zadarmo. Nezištnost a bankovní úvěr snášejí se špatně. Nakladatel má plný nárok na plný zisk z každé knihy, která není duševní přiboudlinou. Ni zisk ni slávu — nežádejme na něm plnění hesla, tak cizího naší době. A že 23 Kč místo 28 nevedlo by ku patrnějšímu stoupenutí nákladu, řekl jsem již nahoře.

Mravokárci mluvili také do druhého tábora, ke konsumentům. Aby víc kupovali. Je pravda, že naše buržoasie, pokud má plné kapsy, má prázdné hlavy, bez nutkové potřeby je naplnit. Že odkoukala od sousedních buržoasií vnější kulturu a ne také nitřní. Ale to je vrstva tak slabá, že její nepřítomnost mezi spotřebiteli knihy málo vydá. Ti ostatní prostě nemohou. Vina je v tom, že jsme všichni lidé malých výdělků a proto z donucení také malé spotřeby, občané státu, jenž příjmu 3000 Kč měsíčně říká oficiálně »důchod« a gáží měsíčních 1072-53 Kč »požitky«. Quod est. Lidé malí, ubozí, živořící. Kteří

mají velice lidskou vlastnost, že myslí nejdřív na to hmotné. Ovšem také lidé hříšní, kteří jsou s to dát se na orgie, na př. zasednout k vepřovým hodům a bohům žaludku přinést obět, za kterou by byl celý Březina.

V malém vidíme zde to, co sahá na hrdlo celému našemu průmyslu a je největším a snad jediným osudným problémem našeho hospodářství: nedostatečnou sílu odběru. Nebudu přebírat tema dru Hejdovi.

Český člověk má plné právo, aby se staral o ty hmotné statky, u něho tak zoufale zanedbané. Ostatně: Co je hmotné a co nadhmotné? Řekne-li mi někdo: Mám 80 korun a potřebuji kravatu. Mám si koupit kravatu u Horowitze (80 korun) nebo kravatu ve Vršovicích (20 korun) a za šedesát korun nějaké dílo krásného písemnictví? — zeptá-li se někdo takto, rozmyslím si dobře, než mu poradím tu vršovickou kravatu plus dílo krásného písemnictví. Neboť každá kravata za 80 korun je elektrickou baterií kolem krku zavěšenou, která tě zahřívá a innervuje, kdežto, žel Bohu, nikoliv každé dílo krásného písemnictví patří do elektrotechniky. A vůbec už je na čase, abychom vyrazili dveře s chlapy, kteří citují Shelleye v původním znění a páchnou při tom od nohou.

Jisto je ovšem, že náklad české knihy musí se zvýšit. Ne tak k vůli nakladateli, jako k vůli autorovi, chcete-li. Ne tak k vůli autorovi, jako k vůli literatuře. Jakmile totiž český autor bude brát honorář z 20.000 výtisků místo z 2500, bude česká produkce lepší. Platí to zejména o próse. Že se tak bolestně rodí, že v jistém vyšším smyslu dosud neexistuje, má vedle příčin krátké dosud společenské tradice především příčiny hmotné. Abych zvládl svou dobu tvůrčím duchovním činem, musím ji předem zvládnout hmotně, musím žít v ní, ne dívat se na ni přes plot vydědění. Výjimka: genius. Ale i genius —. Vzpomeňte hráče Dostojevského a podnikatele Balzaca, grandseigneura Goetha a lorda Byrona, statkáře Tolstého; majitele rent Flauberta a všech ostatních. Hmotné nuzáctví je aseptikum, zabíjející poslední bacily ducha.

Nutno proto náklad české knihy zvýšit. Prostředek k tomu vidím jen ve zvýšené výdělnosti středních a spodních vrstev. Vedle toho, s účinkem ovšem spíš výchovným, mohla by se zavést kulturní daň pro bohaté nečtenáře.

Až bude náklad české knihy vyšší než dnes, klesne sama sebou cena české knihy, umožní se specialisace nakladatelské činnosti, vezme si nakladatel ku pomoci nejlepší básníky za lektory, rychlejší a vyšší obrat vzbudí zájem kapitálu o nakladatelskou činnost, kapitál dá možnost investic, racionalisace a úspor, cena knih klesne dál, a co dnes stojí 28 korun, bude pak za 16 a méně: kniha stane se dostupnou i těm, kterým sleva s 28 na 23 nepomůže. Český nakladatel, který mravně dosud tak dobře obstál za podmínek fantasticky špatných, nestane se pro takovou komercialisaci pustým kšeftářem.

*

Jeden velký rozdíl mezi českým a německým nakladatelem spatřuji přece. Je to rozdíl v jejich produktech. Němci ve svém nevyčísitelném slovíčkářství se domnívají, že »brožovat« znamená »sešít«. Proto každou knihu, i brožovanou, skutečně sešívají. Pak jsi nucen brát si na procházku na př. celého Spenglera a toužit, aby ten Západ Západu byl proboha již tady, tak dokonale,

aby nikdo o něm už nemohl psát. Nic takového u českých knih. Vybereš si nebo vypadne ti samo sebou z nich, co právě potřebuješ. Elegance tvé tělesné fasády neutrpí ani trochu, neseš-li si v kapse raglánu do parku jednu milostnou scénu, jeden únos, jednu sebevraždu, dvě znásilnění a jedno zvrstvo. Proto píše český kritik o skladné stavbě románu.

Jiný rozdíl, ten však týká se jen části českých edic, je v obálkách. Myslím ty obálky s dámami v ladném jezdeckém kostýmu nebo ladnějším combiné. Je mou starou domněnkou, že ty obálky jsou subvencovány sborem trapistů, kterým je úzko z úbytku členů. A pak ty doprovody předních akademických malířů uvnitř knih. S vášnivým výkřikem vrhla se mu kolem krku. — Nesnesl jejího pohledu... Lid je negrámotný. Lidu po lopatě, t. j. po akad. malíři. České knihy toho druhu mám rád odedávna. Vrhám se jim s vášnivým výkřikem kolem krku. Ale nesnáším jejich pohledu...

PSYCHOLOGIE

Dr. K. J. Beneš:

Na periferii vědy.

II.

Spiritistická teorie!

Nebude asi sporu o tom, že při zkoumání okultních jevů nemůže tato politováníhodná teorie hrát vůbec žádné úlohy. Postačí zatím úplně, předpokládáme-li, že zdrojem okultních fenomenů je medium samo; možná že zmnožuje své síly, shromažďující v sobě síly přítomných. Záhada se tím ovšem nijak neuměňuje, naopak budeme mít hodně práce, abychom vysvětlili tuto domněnku, která však má aspoň tu výhodu, že zůstává v rámci tohoto světa.

Spiritistickou teorii nutno vyloučit už proto, že ve skutečnosti nejen nic nevysvětluje, ale dokonce celý problém přenáší do neřešitelná, t. j. do oblasti metafysické. Krom toho všechny zaznamenané projevy duchů jsou takového rázu, že prof. Syllaba ve svém nedávném novinářském článku plným právem mohl zaznamenat, že kdyby posmrtný život byl tak ubohý, jak se jeví v projevech medií, nestálo by ani za to mít nesmrteľnou duši. Měl jsem tu čest za své »spiritistické praxe« mluvit s pěknou řadou duchů vyšších i nižších, vzdělaných i poněkud hulvátských, ale všechny jejich projevy neobsahovaly nic nadlidského, nadzemského, nýbrž právě naopak vyznačovaly se úrovní na hvězdné bytosti přímo skandální, ale za to na vlas stejnou s duševní úrovní media. Mohu dokonce v této věci uvésti zvláště zajímavý a přesvědčivý doklad.

Po jistých obtížích dostal jsem se do malého soukromého kroužku, svého času značně proslulého svým mediem, jímž byla paní P. Byl jsem informován, že v její přítomnosti objevují se vzácnější fenomeny, z nichž však za mé přítomnosti, kromě levitace těžkého stolu, se neudál ani jediný. Maje již zkušenosti z jiných kroužků, odhodlal jsem se k malému podvůdku, který, doufám, mi akademický senát dodatečně promine. Chtěje totiž vyzkoušet, jaký vliv to bude mít na výběr duchů, představil jsem se u pí. P. jako doktor a universitní asistent (čímž jsem tehdy je-

ště nebyl); uvedl jsem tím tyto milé, prosté lidi poněkud do rozpaků, ale zároveň i do nadšení, neboť se jim ještě nenaskytlo, aby mezi ně přišla »vědecká autorita«. Nebylo těžké tyto důvěřivé lidi oklamati, ale nebyl jsem si zcela jist, znaje některé případy čtení myšlenek, neprozradí-li můj podvod některý z duchů, t. j. medium v transu.

Nuže, seznal jsem, že duchové se dali napálit stejně jako lidé: nepoznali nic, ba dokonce přicházeli sami duchové vybraní: profesori, lékaři, astronomové, projevující ve styku se mnou skutečnou kolegiálnítu! Pokud se týče výběru duchů, byli jím ostatní účastníci našich seancí překvapeni a příznali se mi, že nic podobného se jim dosud nepřihodilo; připisovali tuto změnu dokonce mému vlivu, čímž má reputace u nich náramně stoupla. Nepotřebuji ovšem ani podotýkat, že přes svou vybranost vyznačovali se tyto duchové vědomostmi tak fantastickými a tak mizernými, že kdyby byli lidmi a nikoli nadpozemskými bytostmi, byli by propadli i na obecné škole.

Aby úroveň těchto duchů jasně vystoupila, uvedu zde několik ukázek ze svých rozmluv s nimi podle svých stenografických záznamů. Prosim však předem za prominutí, jestliže tu a tam se bude zdát nejen odpověď, ale i otázka poněkud naivní. Ale ve styku s těmito duchy musí i člověk velmi mnoho slevit.

Duch udává, že byl hvězdářem, a líčí, jak »prohlížel v koutku svém veliké nebe a tam poznal, že je kdosi, kdo to vše oživuje«.

Já: Žil jsi v Čechách?

Duch: Ano.

Já: A kde jsi žil před tím? (Miněno v předminulém životě.)

Duch: V Normandii.

Já: Kdy?

Duch: Roku 1608. (Vypravuje, že měl přístroj, jímž viděl i život na dalekých planetách.)

(Podotýkám, že medium bylo horlivou čtenářkou Flammarionových spisů, které v ní jako ve většině spiritistů natropily nepředstavitelný zmatek.)

Já: Jak je to možné, vždyť my dodnes takového přístroje nemáme?

Duch (s údivem): Což jste jej nenašli?

Já: Ne.

Duch: A tam dosud leží!

Já: Kde?

Duch (mlčí).

Já: Když jsi tedy sledoval život na planetách, co soudíš o Marsu? Je obydlen?

Duch: Ano, i tam jsou moji bratři.

Já: Co soudíš o oněch čarách, teré vidíme na povrchu Marsu?

Duch: Je to voda.

Já: V průplavech, uměle vybudovaných?

Duch: Nikoli, vše je zcela přirozené.

Já: Jsou tam hory?

Duch: Tak jako zde.

Já: Také tak vysoké?

Duch: Ano, některé velmi, jako zde. (Nesprávně.)

Já: Jsou tam moře?

Duch: Pravil jsem, že jest tam voda v oněch průvodech.

Já: Tedy jinak voda tam není?

Duch: Ale ovšem, jsou tam moře.

Já: Hluboká?

Duch: Velmi, jako zde.

Já (úmyslně, vole cizí slovo): Kolik má satelitů Mars?

Duch (po delším váhání): Mnoho. (Nesprávně. Zřejmě nerozuměl otázce.)

Já: Můžeš mi vysvětlit původ a podstatu kruhů kolem Saturna?

Duch: To je voda. Tato voda krouží kolem této planety, jsouc lehčí než všechna ostatní její hmota. Ale až tam nadejde konec světa, všechna tato voda sřítí se na ni, všechno zaplaví a to bude konec.(!!)

Jiný případ:

Duch, který byl lékařem, líčí jak pitval, řezal, hledal duši v každém záhybu těla, ale nenašel nic. Duši nutno hledat v hlavě, v mozku. Sluch, zrak, čich, cit, — to je duše.

Já: Tedy nikoli nervy, ale duše vede vjemy do mozku?

Duch: Duch vše objímá. Každý hmotu odloží, duch věčně žijící stane, avšak lépe, kdyby nezůstal státi a žil a hledal cesty své, cesty věčnosti.

Já: Jak jsi se jmenoval??

Duch neodpovídá na otázku, ale pokračuje ve své řeči, poučuje nás, abychom si více hleděli své duše, že všechno, co víme, je nic, je vlastně lidská hloupost a nikoli moudrost.

Já: Jak jsi se jmenoval?

Duch: První písmena M., ostatní si domyslíš. (Vypravuje dále, že onemocněl a ač jiným pomáhal, že sám sobě pomoci nedovedl.)

Já: Jakou nemocí jsi trpěl?

Duch (t. j. medium, uhodí se prudce do prsou k srdci): Zoufal jsem si.

Jiný případ:

Duch, který byl profesorem katolického bohosloví.

Já: V Praze?

Duch: To ti může být jedno.

Já: Pokládáš ještě teď Kristovu nauku za nejdokonalější náboženství?

Duch: Vyšší stupeň dokonalosti jest, avšak Kristus učí sám na jiných oběžnicích. Co Kristus přinesl, přinesl v menším a v podobnostech.

Já: Proč v podobnostech?

Duch: Jak mohli byste jej chápati, když stojíte ve veliké temnotě? Neboť nejste ještě k tomu schopni, ale přijde čas, kdy budete všemu rozuměti.

Já: Učí-li i na jiných oběžnicích, postupuje tam také smrt jako zde?

Duch: Ne, nikoli smrt. Duchem svatým učí všude. Zde bylo nejvíce zapotřebí. Nevstupuje v nízké světy. Výše, kde duše již čistší jsou nežli zde. Mezi vámi je také často, ale vy jej nepoznáváte. (Tato věta vyvolává souhlas u přítomných.)

Já: Vysvětlí mi toto: člověk má svobodnou vůli, a přece bez vůle boží člověku ani vlas s hlavy nepadne?

Duch: To vám dal bůh, abyste měli svou vůli ve všem konání vašem, ale přece stále vaše konání spravuje. Bez něho nemůžete ničeho. Ano, tu vám dal, abyste jednali podle vaší svobodné vůle vlastní. Když častokrát můžete učiniti zlo, myslí si, proč byste nemo-

hlí činiti dobro. Ale bohužel, zlo je stále a stále již vás podvádí a přivádí na cesty špatného vědění a špatného chápání. A nejvíce člověčenstvo se kloní ke zlu, poněvadž plno ve světě zla, kam se rozhlédnete, a proto převahu má jen zlo.

Jiný případ:

Duch, který byl filosofem.

Já: Kde?

Duch: V Praze.

Já: Kdy?

Duch: To už je dlouho.

Já: Ty se tedy již nepamatuješ?

Duch: I což, já to vím všechno! Víím i, jaký rok se vám píše, ale byl jsem zde, žil jsem r. 1832. A proto jsem rád, že jsem mohl přijít tam, kde trochu něčemu rozumějí.(!)

Já: Co jsi přednášel na universitě?

Duch (rozpačitě): Co jsem přednášel? — — No, měl jsem vždycky nějakou hodinu v týdnu, mnoho toho nebylo, a nyní máte docela jiné učení. Všecko se změnilo a v té době to nebylo takové jako nyní. Když na to tak pohlížím, všechno je to jiné.

Já: Co myslíš, že je správnější: co jsi přednášel tehdy ty, nebo co se přednáší dnes?

Duch: No, podle nynějšího mého rozumu ta filosofie dřívější za moc nestála a nyní jest to dobré, že se tak učíte, ale tu latinu, tu byste mohli vynechat a řečtinu také, ta zanikne a tu nebudete potřebovat.

Já: Co soudíš se svého nynějšího stanoviska o Nietzscheovi?

Duch: No, ono je to nyní rozličné a každý má částečně pravdu. Také se mu může za pravdu dát, niá v něčem svoji pravdu obsaženu. Všecky jdou jedním směrem, jenomže každý má jiný systém.

Já: V čem se shoduje a v čem se neshoduje Nietzsche se Schopenhauerem?

Duch: A tak se to všechno spojuje a ty hlásají oba stejně, jenomže v rozličné formě. Schopenhauer, ten byl výtečný! Ó, i dnes jsou jeho spisy hledány a jest v nich všechno hluboká pravda. A když vezmeme ty druhé, všechno jen na konec přijde, že všechno si rozluští a všechno jest jedno, jenže každý má jiný systém a každý to vyjádřil podle svého rozumu. Jiných slov k tomu užívá a jest to všechno jedno. Jen tu byste měli vynechat, tu latinu, na té není nic hlubokého. Co z toho máte, z té latiny? Nebo tu řečtinu, to jest také taková mrtvá řeč!

Já (úmyslně převraceje skutečnost): Je to správné, že Nietzsche tak velebí křesťanství?

Duch (udiveně): Proč by to nebylo správné? On přijde v ty konce a přišel, co hlásal Schopenhauer. Všecko se musí brát se všech stran. Vždyť bůh byl než jeden a všichni národové jej ctí a proto jest to jeden bůh. Němec jinak jmenuje, Francouz jinak jmenuje a všichni národové, a přece jen k jednomu cíli a k jednomu bodu spějí.

Nakonec uvedu ještě dva případy, které svědčí, že spiritisté nestýkají se jen s vyššími duchy, aby od nich přijímali poučení, nýbrž že také loví (nevím, jak jinak bych se vyjádřil) duchy nižší, které pak sami poučují, uvědomují a uvádějí na cestu k bohu.

Medium mluví hrubě, chlapsky, snižujíc hlas do basu, jeho gestikulace je neotesaná, ač je to jinak paní jemné, poněkud netykavkovité povahy.

Duch: Já jsem starý voják.

Pí. H.: Pozdrav tě Pánbůh.

Duch: Dejž to Pánbůh. To slovo mi neřekl již dávno nikdo. A proto chodím stále a stále sem a tam a nikdo mi neřek', »Pozdrav Pánbůh«, a já na to slovo čekal.

Pí. H.: My jsme na tebe čekali a věděli, že přijdeš.

Duch: Jak, vy jste na mne čekali, vy víte, že jsem voják, starý, vysloužilý?

Pí. H.: Ty už nejsi voják, jsi duch, a my zde čekáme na duše.

Duch: Jak, vy zde čekáte na duše? Řekněte mi, jak jest možno, abyste čekali na duše, vždyť žádné nejsou! Dosud žijem, jsme živi a pak už nic není.

Pí. H.: Tak ty tedy jsi také nic.

Duch: Já že bych nic nebyl? Ale já ještě jsem voják! (Medium, paní P., matka pí. H., se ohmatává.) To jest můj kabát, čepici nemám, to jest divné . . .

Pí. H.: To ti všechno pochovali.

Duch (rozmyšlí se): Počkej, mě tak něco napadá; když mi tak mluvíš, jako by se mi rozsvěcovalo.

Pí. H.: No vidíš! Pamatuji si jen, že duše je nesmrtelná, že je život v záhrobí a že ty už nejsi vojákem, ale duchem, a že nyní jen na chvíli vypůjčil jsi si orgány této ženy.(!)

Duch: Ano, máš pravdu! Ale kdo ty jseš, že to všechno víš?

Pí. H.: Já jsem ještě vtělená duše.

Duch: Já tedy nejsem již vtělenec?

Pí. H.: Ty jsi už duch a žiješ v astrálu a tvé tělo pochovali do hrobu.

Duch: Ano, měl jsem pohřeb, už se pamatuji. Již vím, pochovali mě, ano, a přátelé mě doprovázeli o pohřbu a nevěděli, že jsem živ. Ale proč jsem vlastně tu?

Pí. H.: A bys se poučil, abys poznal tu pravou pravdu, abys poznal, že pravá cesta jest za učení Ježíše Krista, On hlásal, že Bůh je duch a že i my jsme duchové a máme se podobat tomu nejčistšímu duchu.

Duch (udiven): A já myslel, že nic není a že není možno, aby po smrti se žilo! Nikdy jsem nevěřil, že po smrti jest život. Ale nyní vidím, že jsem živ a přece jsem viděl pohřeb svůj. Šli všichni s úctou mě pochovat, šli moji přátelé, kteří plakali. A já přece jsem živ. Duch tedy neumírá. Vidím to sám na sobě. Duch jest živ a to si jeden každý uvědom.

Já: Víš, kde jsi nyní?

Duch: Jsem všude.

Já: Co vidíš kolem sebe?

Duch (ironicky): Vidím vás nyní. A pak vidím ještě více. (Medium se rozhlíží.) A jest jich mnoho. Jste uzavřeni jako by v kruh duchů neviditelných. Ano, a já již jdu zase mezi ně a já nevěděl, že jsou to duchové.

Já: Proč jsi to nepoznal?

Duch (mlčí).

Pí. H.: Jaké jest tvé jméno?

Duch: Daněk Josef.

Pí. H.: Kde jsi žil?

Duch: V Karlíně.

Medium se probudí.

Mediem pí. N. projevil se duch herečky. Herečka oplakávala svou mladost, krásu a lásku. Naříkala, proč již nežije, když přece zemřela, a že jí jímá hrůza z toho, že musí žít tak stará. Hostitel

p. J. jí domlouvá (se stereotypním oslovením »duše drahá«), tiší ji, klada při tom ruku na čelo media. Vyzývá ji, aby se dobře rozhlédla, že nemá již pozemského těla, slovem, dělá všechno možné, aby ji »uvědomil«. V tom druhé přítomné medium upadne v trans: projeví se jím vyšší, uvědomělý duch a vybízí duši oné herečky, aby s ním šla, že ji uvede na správnou cestu. A konečně vkládají se do toho dvě přítomné prosté babky, vkládají jí o nesmrtelnosti duše, o tom, že všechny hříchy v následujícím životě zase napraví, ale z odpovědi herečky vyplývá, že má právě z této nápravy náramný strach. Jedna z nich jí radí, aby řekla hezky zbožně: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus. Stále a stále jí to předříkává, zřejmě přesvědčena o účinnosti této formule, ale herečce se do toho jaksi nechce, — mlčí. Dlouho trvaly tyto rady, ale nakonec se přece jen zdálo, že účinkovaly, neboť herečka (t. j. medium) se zřejmě uklidnila a posléze dojatě poděkovala »svým drahým přátelům za posílení a poučení«.

Ukázky z těchto »rozmluv s duchy« jsou, domnívám se, více než zajímavé: poskytují hojně materiálů pro psychologickou analýsu, která ovšem spiritistickou teorií dokonale poráží. Nejnápadnější jest ono naivní, světské antropomorfistické pojetí duchů, jež ze stavu bdělého se beze změny přenáší i do transu. Duchové ničím neliší se od lidí, ba naopak někdy člověk nad ně vyniká (případ vojáka a herečky). Duchové se zlobí, mstí, přetvařují se, nedovedou se orientovat, potřebují lidské pomoci a p. Medium v transu prostě reprodukuje tuto vžitou spiritistickou představu, a vědomosti duchů v nejlepší případech odpovídají přesně vědomostem media, respektive duševní úrovni většiny přítomných. Upozorňuji výslovně, že ve všech seancích, z nichž jsem ukázky uvedl, byl jsem jediným účastníkem s vyšším školským vzděláním, kdežto všichni ostatní byli lidé prostí, neškolení. Do podrobného rozboru těchto projevů bylo by, myslím, zbytečné se pouštět: všechny závěry učiní si z nich každý lehce sám.

* *

*

Mé zkušenosti s okultismem jsou tedy zcela jiné než zkušenosti účastníků seance s pí. Silbertovou. Nejen že ze svých seancí nemohu krom dvou případů zaznamenati nic »zázračného«: dokonce všechny jevy, s nimiž jsem se setkal, byly takové povahy, že od pokusů přímo odrazovaly. A v tom právě tkví největší a nejzávažnější obtíž a zároveň příčina, proč okultním jevům věnuje se ve vědeckých kruzích pozornost jen zcela výjimečně. V mém případě výtěžek téměř dvou roků je jediný případ vidění na dálku a jediný případ levitace těžkého stolu. Studium těchto jevů vyžaduje tedy spousty drahocenného času a při tom ještě je výsledek nejistý, nezaručený. Je však těžko žádati od lidí, jichž čas je přesně vyměřen, aby jim takto přímo hýřili bez určité vyhlídky na pozitivní výsledek. Ovšem na druhé straně tím spíše jsou vědecké kruhy povinny zabývat se tak výjimečným a výhodným případem jako je pí. Silbertová. Má-li se však něco odtud vytěžit, je třeba postupovat podle určitého, promyšleného plánu a s použitím všech záruk, jichž zajištění, jak se zdá, nenarazí v tomto případě na odpor.

DOBA A LIDÉ

Rostislav Kocourek:

Dělníci na panském píší stížnosti.

Zaměstnanci, kteří prováděním pozemkové reformy pozbyli svého zaměstnání, jsou zaopatřováni Státním pozemkovým úřadem přidělem nemovitostí, opatřením dalšího zaměstnání nebo pensí. Nelze-li tak, odškodní je SPÚ peněžitým odbytým. Proti rozhodnutí SPÚ může zaměstnanec podat stížnost k Rozhodčí komisi. A z těchto stížností vzali jsme ukázky slohu lidí z venkova.

Jedno je jisté. Není již podlézavé pokornosti mezi těmi, nad nimiž vlád císař a ještě nadto kníže pán nebo pan hrabě nebo aspoň pan baron. Sem tam se sice ještě najde »nejpokorněji podepsaný, nejpokornější prositel«, který »se odvažuje svou nejúpěnlivější prosbu k milostivému ohledu předložiti, neboť bylo přípisem pokornému prositeli sděleno«, s čím nesouhlasí. Tu a tam někdo dobrotivě žádá nebo dokonce co nejdobrotivěji, aby mu bylo utivě vyhověno, ale to jsou výjimky, které při celkovém pohledu mizí. Rovněž tak jsou výjimkou stěžovatelé vyhrožující. Vyhrožují buď organizací, nebo tím, že svoje právo si budou hledat »jinde«. »Žádám rozhodčí komisi« píše jeden, »aby si to pohledávala kde chtěla a když mně nebude pomoheno z této tísně, budu hledat pomoc takovou, která nebude žádnému kompetentnímu úřadu příjemná«. Jiný konstatuje, že »jest to velmi hanebné, co na mně SPÚ páše. Necht mou žádost vyřídí příznivě bez různých úskoků, v nichž SPÚ neobyčejně vyniká, neboť v mé situaci bych v obranných prostředcích nebyl příliš vybiravým. Mám ale za to, že bude lepší v zájmu mém i SPÚ, nebudu-li musit osobně intervenovat«. Je přirozené, že stěžovatelé často vyhrožují panem presidentem. »Když nebudu vyřízena, tak bych prosila SPÚ, by mě byla obratem pošty poslaný všechny moje důkomentý a já bych byla nucena si to hledati u našeho pana Presidenta Masaryka Republiky«.

V celku lze říci, stěžovatelé jsou klidní a sebevědomí. A často smutní: »Zdelujem vam že sem dostala tento dopis nad kerim mie Slzi Padali že sem ho prečitat nemohla. Nevieim proč mie taku tierchu roba kedsi ja zmišlim že moj manžel pracoval tolke roky«. A přece, starěnko, nemůže se vám vyhovět, protože váš muž, který čtyřicet let pracoval, zemřel dříve než vzešel jeho nárok. »Já přece se nenechám držet za takového člověka který by vůbec ani mozek v hlavě neměl«, vyčítá zaměstnanec, který byl na vojně v den převzetí a ztratil nárok. I při svých návštěvách pravidlem zachovávají klid. Rozčilí je však bezmezně zamítnutí z formálních důvodů. Nepochopí, že všechna potvrzení a všechna vysvědčení jim nepomohou, podali-li stížnost bez závažných důvodů po stanovené lhůtě. V rozčilení pak se hrnou slova velmi ostrá a nehledaná. Nerozčilí-li se, pak odcházejí v přesvědčení, že to není pravda, co se tam povídalo. Přece tam pracovala, každý den v roce, protokol byl s ní sepsán, pan baron sám jí to potvrdil a řekl, že peníze ve SPÚ jsou, ta a ta dostala odbyté a nepracovala tak dlouho, jako ona, jak pak tedy by ona »jediná a nešťastná toho druhu nic!!«

Jak jde nepochopení pro právní normu daleko, dokumentuje stížnost ze Slovenska:

»Je pravda«, píše se tam »že pozemkový úřad může priznat zaopatření dedičom zamestnanca len po dni rozhodnom pro počiatok nároku zamestnanca, týmto ale není dokázána tá okolnosť, prečo pozemkový úrad se prv nepostaral o prevzatie veľkostatku ešte v roku 1925, keď môj muž bol na živu. Môj manžel nebohý, ktorý pracoval dlhé roky na tomto veľkostatku, nie je príčina toho, že pozemkový úrad tak neskoro dal vypoved prenájomníčkovi a prave preto nemôže jeho rodina ostať bez zaopatrenia len preto, že to zavinił SPÚ. Ponevác môj muž nebohý nezapricinil to, že veľkostatek bol len v roku 1926 prevzatý pozemkovým úradom následkem jeho odumretia ani poz. úrad nemôže hľadiat na to, aby celá rodina ostala bez výživy«.

Jest tedy jejich vztah k nároku neprávnícký, ale pevný. Na svoje zaopatření hledí jako na povinnost SPÚ a nežadají žádnou milost.

Půjde nám teď o jejich poměr ke slovu, papíru a úředníkům. Těžko se jim drží péro a ještě tíže vlévají se do něho myšlenky. Pokud zůstanou svoji a umějí si představit v SPÚ lidi, píší určité osobě. »Laskavě žádám P. Min. Radu Neb vym že on má v tom pravo a vym že pan Rada jest spravny člověk a nechal ssebou jednat.« Přemohou-li papír, pak vykládají povídkářským slohem:

»Velectěný pozemkový uřade

Byli jsme deputátníci, dobře se nám vedlo, na panství Švarcenberků. Dvůr byl zabrán a byla pouze mně vyměřena pense 200 kor za 40 roků měsíčně. Ženě nebyla žádná pense ani odbytné vyměřena a byla nám milostivě udělena lhůta, nejsem-li spokojený tak mám vésti rekurs. Spokojený jsem nebyl, jel jsem do Písku, tam mně řekli podejte námítky a jeden pan úředník řekl, to je ovšem málo a nabýdl se, že podá stížnost, proti malému pensí za 40 roku, poctivé služby nás obou, a já dosud čekal a nejde nic vyřízení.

Tedy jsem došel do Písku a tam mně řekli, jak se jmenoval ten pán co psal rekurs, nepamatoval jeho jméno, a pak mně řekli, ten že před rokem umřel.

Milost Páni, předce uznáte, že za 200 kor, dva staří manželé, živý bítí nemůžeme a máme víc výloh nežli dostáváme.

Byť platit, palivo, světlo, lékaře, lékárnu, co nám zbývá na živobytí, nic, pak prádlo, obleky a obuv. při té velké drahotě trpíme nedostatkem tedy padáme na kolena a poníženež prosíme za vyměření pense ženě, též pracovala při hosp. Nám se vina dávatí nemůže, že by Jsme byli lhůty zameškali. Jeden úředník řekl podejte prosbu i na Pana Masaryka. Přejeme zdravíčka všem a pokorně prosíme za brzké vyřízení

ruce líbáme

Srdečný, kamarádský a důvěřivý tón ve stížnostech není běžným úkazem. Úřad je úřad, a s ním si není co hrát. Ale zemědělská dělníci, kteří se byli v SPÚ přeptat, jak to je s tím jejich odbytným, změní obyčejně po své návštěvě i sloh stížností a píší, jakoby svým kamarádům. Tak se u jednoho pana správce stavil deputátník, jehož první žádost byla psána slohem úředním. Byv jím vyzván, aby si podal písemnou stížnost, učinil tak tímto způsobem:

»List psaní dne II zaži tak ja Sliva Petr z Veleně dělník Piekňe Prosim všichni užedníci na pozemkovem užade tak

bute tak laskavi todle psaní přečis že vimieri zme zmoji Manželku ot vas dostali ale ste nam k tomu nežučtovali ze dvora vlkova Pocta lužec nad Cidlinou bute tak hodni a laskavi že bi ste nam to taki vkratkim čase vižidili Mušime it domu nejsme schopni k práci každi Mito žika že to nemame za dva dvori.

Nazdarek«

Někdy nahrne se na rodinu stěžovatele několik egyptských ran. Stěžovatel o nich píše: »Jelikož já jsem postižen od mého narození chorobou noh. Za druhé moje žena je vyce nemocna nežli zdravá a ktomu též jest postížena padoucí nemocí. Též jsem postižen 4 dítky. Jelikož moji ženu pronásleduje tato nemoc 2—3 krát týdně protož já nemohu se s takovou ženou do práce mezi krávy vydati.«

Až dosud četli jsme stížnosti, kde se mluvilo jasně. Ale je korespondence, nad níž se dlouho sedí. Tak přišel lístek:

»Šom bil jako debutanik bisom trive u P. Zdeň. Houdek Pěti Přisu u Kadaně tak Brosim Slaskavě Šom břišel o moji noho u najemce Runda ale som zaněj Brale ne sholúj tak Dimě Slaskavě mě jako čehovi som u česky Čmladeže v hole uzdněčkyho. Jabivaš ostuni jako mozakovi. Slaskavě jabivaš Brosidi bisteme ne dadi nahou ostu bnou.«

Hlavní práce byla, rozluštit kliky háky na přepis, který jsme právě četli. Překlad už potom, až na dvě nerozluštitelná místa, šel. Tak poslední dvě věty znamenají: »Prosil bych vás o odstupné jako mrzákovi. Prosil bych vás abyste mně laskavě dali nějaké odstupné.«

Často se stane, že papír vzbudí v pisateli dojem vznešenosti. Zdá se mu nedůstojné psát jak mluví. Možná, že pokládá nesrozumitelnost nebo zmotanost za podstatný znak písemnosti. Nebo se naň slova hrnou a péro je na přeskáčku zachycuje. »Proto žádám by aspoň cestou milosti mi byla nějaká část peněžítá v tomto případě poskytnuta, bych mohla tak aspoň část již mého sešlého věku býti s toho částečně k uhrazení životních potřeb mi nápomocna.« Za všechny ostatní mluví tento dlouhý dopis:

»Prosící tímto zhora uvedené ministerstvo za prominutí mé oprávněné stížnosti na vrchní správu st. veľkostatku v Jenci kdež zde předloženým dokladem pracuji od r. 1904 a to s prvým mužem odpředu udaného roku do r. 1916 a s druhým který zde pracoval přes 30 roků i nebylo mne dosud dáno odpovědi na podanou prosbu moji o udělení nějaké podpory buďto v odbytné aneb aspoň cestou milosti po druhém muži, který na zdejší velkostatku pracoval a ani nebylo uznání dosti malou výpomoci na pohřebné ačkoliv každý dostane.

Jsem opravdu pamětnice ale i jiný, kteří byli a jsou podpoření a třeba ani nebudou mítí správných údajů v prosbách (krmič s odbytným, ovčín a jeho žena), ale tím nechci zasahovati do práva hosp. správ neb budeli bráti zřetel ministerstvo zemědělství na poctivých základech mé oprávněné úpěnlivé prosby tak jsem opravdu oproti jiným kdež by se dalo uvéstí v známost jistě z nějaké nepravosti a já vinou zamítnuta jedným představeným.

Pročež tímto opětuji prosbou mojí stížnost na vědomí ráčiti vzítí buď za předvolání osobní neb písemně kdež bych důsledně uvedla mojí stížnost v pravou cestu. Doufaje, že vyslyšena prosba má bude čímž se znamená v úctě Marie.«

Poslední větou dopisu paní Marie vstupujeme mezi přechodníky, o nichž platí totéž pravidlo jako o cizích slovech. Čím méně je kdo zná, tím více jich užívá. Paní Marie je čestnou výjimkou mezi přechodníkáři, neboť projevila sklon k chorobě až ve větě poslední. Přečteme na závěr dopis přechodníkáře z přesvědčení:

»Já v úctě podepsaný podal jsem tyto doklady proto doufajíc že morálně mám na to plné právo neboť v té době jsme pravidelně vypomahali u Dolního mnohdy též zámeckého dvora. Jsouce to náš domov a rodiště! Kdykoliv někdo s přátel neb rodičů i jiných zaměstnanců onemocněl nebo podobně nesnáze vytržení jakékoliv práce hospodářské pak při sklízení byli jsme oba jakousi náhradní silou. Dle přísného výkladu a stylu zákona 150 odpracovaných dnů každého roku se nám těžko co jednotlivci prokazuje.

Bývalí pan Ředitel jsouce živ by jistě bezodkladu alespoň jednomu z nás při podob. soupisu týkajíc se zabezpečení rodiny věrně pracující a vždy potřebné, neváhal vydati potvrzení 200 odpracov. dnů když společně tento počet by značně přesahoval skutečnost jistě by se zákonu neprovinil jsouce ten výdělek hlavním pramenem obživy naší rodiny. Pan správce Velkost. jsouce ve službě od roku 1918 až 19 nejni informován. Tímto obšírnějším dopisem jsem nucen Vás obtěžovat proto byste si neučinil obraz naší ziskuchtivosti a využití dobrodini zákona § 75 snad neprávem.

Ponechávajíc vám ctěný pane komisaři vše lask. uvážení prosíme pakli možno v náš prospěch něco učiniti že tak laskavě učiníte co bude trochu možno na čemž závisí také existencí celé naší početné rodiny. O pravdivosti mého zde tvrzení dokáží všechny naši příbuzní co trvalí zaměstnanci co jediná svědkové které však nikdy té ceny před zákony nemají pročež tyto pomýjím.«

Přesto, že byl náš přechodníkář velmi důsledný, přece nedopatřením neskončil svou stížnost přechodníkem. Ale stalo se, že zplodil dceru, tato dcera rostla a dospěla v jeho vychování, pracovala na velkostatku, pozbyla svého zaměstnání a byla SPÚ zaopatřena. Nebyla s rozhodnutím spokojena a podala si stížnost, jejíž závěr činí ji hodnou otce:

»K příznivému vyřízení,« píše, »s veškerou touhou hledce vstříc znamenám se v nejhlubší úctě Josefa.«

OTÁZKY A ODPOVĚDI

Pře Gajdova před správním soudem.

Pane redaktore,

nemohl byste svému čtenáři, laiku ve věcech právnických, vyložit, jaké vyhlídky má Gajda před Nejvyšším správním soudem, kam podle zpráv se nyní jeho pře dostane, a máme-li se obávat dalšího prodlužování této aféry.

Váš

V. Č.

Poněvadž v právnickém laictví jsme Vám celkem podobní, předali jsme Vás dotaz kompetentní osobnosti a otiskujeme dopis, který jsme od ní v této věci dostali:

Vzácný příteli,

žádáte mne, abych Vám sdělil svůj názor o tom, jaké vyhlídky by měla u Správního soudu případná stížnost gen. Gajdy, podaná proti nedávnému kárnému nálezu. Bohužel, nejsem

o případu tak informován, abych Vám mohl podati konkrétní dobrozdání. Mohu se proto o věci vyjádřiti toliko in abstrakto.

K tomu musím předeslati, že Nejvyšší správní soud má podle své organizace funkci pouze kasační, t. j. nerozhoduje nikdy ve věci samé, nýbrž zkoumá toliko, zda výrok poslední stolice správní je ve shodě se zákonem a jsou-li skutková zjištění, na nichž byl vybudován, doložena spisy, jsou-li získána i jinak bezvadně, případně jsou-li z takto doložených skutkových okolností závěry úřadem čerpané logicky přípustny. Jestliže tedy kárný výbor uložil Gajdovi trest, který zákon nepřipouští, pak by Nejvyšší správní soud jeho rozhodnutí zrušil. Předpokládáme-li, že tomu tak není, pak bude těžko proti zákonitosti kárného výroku vznášeti výtek.

Jinak je tomu, pokud jde o otázku bezvadně provedeného řízení. V té příčině byl již bývalý vídeňský Správní soud velmi přísný a náš Správní soud jeho judikaturu plně přejal, ba n-mnoze ji ještě zostril. Soud tu žádá důsledně, aby veškeré závažné okolnosti byly zjišťovány za účasti strany, t. j. aby straně, jmenovitě v řízení průvodním, byla vždy dána možnost ke všem skutečnostem, z nichž čerpá úřad závěry, jí nepříznivé, zaujmouti své stanovisko, případně nabídnouti protidůkazy. Zanedbání této povinnosti kvalifikuje ustálená judikatura Nejvyššího správního soudu, vždy jako podstatnou vadu řízení správního, a pouhé zběžné nahlédnutí do úřední sbírky nálezů tohoto tribunálu Vás poučí, že veliké procento rozhodnutí našich správních úřadů z tohoto důvodu před ním neobstojí. Nelze tedy předem vyloučiti, že nějaká taková formální vada v případě Gajdově nebude shledána. Než i logičnost závěru čerpaných úřadem z fakt jinak bezvadně zjištěných, zkoumá Správní soud velmi přísně.

Jeden z důležitých formálních požadavků, které Správní soud klade, je přesné, spisům odpovídající a logicky správné odůvodnění rozhodnutí, jehož se straně dostane. Odůvodnění kusé neb dokonce nedání důvodů žádných znemožňuje podle judikatury Správního soudu straně obranu a soudu možnost přezkoumání úředního rozhodnutí. Připojil-li tedy kárný výbor svému nálezu důvody neúplné, logicky neudržitelné, nebo — jak některá část tisku naznačila — nepřipojil-li důvody žádné — prý proto, že výsledky kárného řízení jsou tajné — pak by ovšem jeho výrok před Správním soudem obstáti nemohl.

Z toho vidíte, milý příteli, že před Správním soudem mají obě strany čáky celkem stejné. Rozhodnutí obstojí, jednal-li úřad přesně podle zákona a formálně bezvadně; strana zvítězí, dovede-li slabiny rozhodnutí nalézt a využití jich, neboť budiž připomenuto, že Nejvyšší správní soud — vyjma nezhojitelné zmatečnosti, neb formálních vad nezjevných t. j. takových, které strana vůbec uplatňovati nemohla — řídí se v zásadě principem akusačním a nikoli inkvisičním t. j. že nezakročuje z moci úřední, pokud ovšem nejde o takovou vadu, která by mu jakoukoli judikující činnost úplně znemožňovala (ku př. nedostatek rozhodovacích důvodů vůbec). Tak tomu bude i v případě Gajdově, pročež konkrétního nelze o věci dosud ničeho říci.

Co mi tedy bylo — při mé indolenci ku všem denním událostem být i sebe senačnějším — možno, jsem Vám tu napsal. Nezlobte se, že je toho málo. Jinak jsem Vám zcela oddán.

Váš

V Praze, v lednu 1928.

As. S.

Gajda a státní návladní.

Ptáte se nás, proč bývalý generál Gajda nebyl odňat kárnému výboru a předán řádnému soudu, když přece na něho vyšly věci velmi podobné špionáži a jiným přestoupením zákona. O té věci podává dobrou informaci nejmenovaný právník v »Českém slově«, kterou vám tedy ocitujeme:

Za prvé: V zákoně na ochranu republiky jsou pouze dva případy, kdy se chrání zájmy spojeneckého státu. Jsou to vojenská zrada a nedovolené zpravodajství.

V § 6. odst. 1. se praví doslova: Kdo za války opatřuje nepříteli nějaký prospěch nebo způsobí škodu branné moci nebo vojenským podnikům republiky nebo jejího spojence, trestá se za zločin těžkým žalářem atd.

Je pravda, že v dodání dvou francouzských vojenských knih sovětskému Rusku lze spatřovati poškození spojenecké armády francouzské, ale nestalo se tak za války a tudíž chybí zde podstatný znak zločinu dle zákona na ochranu republiky.

Odst. 2. téhož §u stíhá stejným trestem vyzvědačství, t. j. vyzvídání a zrada vojenského tajemství. Při tomto deliktu sice nerozhoduje, zda byl spáchán za války či v míru, ale v tomto odstavci se nechrání vojenské tajemství spojeneckého státu, nýbrž jenom vojenské tajemství republiky.

Z toho plyne, že zrada vojenského tajemství spojeneckého státu ve prospěch jiného státu spáchaná za míru není trestnou podle zákona na ochranu republiky; ona není však trestnou ani dle obč. tr. zák., neboť jeho ustanovení o vyzvědačství byla právě zrušena a nahrazena novými předpisy zákona na ochranu republiky. Nejde tu tedy o čin stíhatelný řádnými soudy, nýbrž o provinění podléhající jedině pravomoci kárného výboru.

Za druhé: Je pravda, že již pouhý pokus o státní převrat je podle zákona na ochranu republiky těžkým zločinem a že k jeho projednání je příslušný státní soud. Avšak Gajda byl v rozsudku odvolacího kárného výboru uznán vinným pouze, že projevil úmysl připravovati státní převrat a nikoliv, že se pokusil o státní převrat.

A tu je třeba zvláště zdůraznit, že se k pokusu vyhledává nejen úmysl, ale i činnost ke skutečnému vykonání vedoucí. O povaze a kvalifikaci této činnosti se náhledy právníků různí, ale nesporným zůstává, že pouhý úmysl zločinný, třeba dokazatelný, je beztrestným, není-li na venek provázen činností směřující k jeho provedení. Ba dokonce nenastává trestnost ani v takových případech, kdy se úmysl počal realizovati určitou činností ve světě zevnějším, ale tato nepokročila ještě tak daleko, aby ji bylo možno kvalifikovati jako pokus. Ovšem hranice mezi takovými beztrestným přípravným jednáním a pokusem je velmi pochybná a její určení je zůstaveno soudcovskému uvážení. Jestliže tedy odvolací kárný výbor uznal Gajdu vinným toliko, že projevil převratné záměry, plyne z toho nepřímě, že průvodní řízení nemělo bezpochyby té síly, aby usvědčilo Gajdu také z činnosti směřující ke skutečnému provedení státního převratu. Není tedy ani v tomto bodě dána působnost zák. na ochr. rep., který výslovně předpokládá pokus a nespojuje se pouhým úmyslem; není tudíž také dána příslušnost státního soudu.

D O P I S Y

Finance politických stran.

Ctění redakce!

Dva články pana dra Schieszla, týkající se financí politických stran, jsou naplněny takovou řadou zajímavých a důležitých podrobností, že radím opět přičtení každému, kdo při skvělé právnícké lici těch článků povšimne si i mého jednoduchého rubu: nemám totiž pro tentokrát autora chválit. Neboť dle mého mínění splnil svou úlohu jenom na polovic a vyvrcholil vyhlídkami neobyčejně chmurnými. Rozuměl-li jsem dobře, byly

by jisté stíny demokracie tak málo léčitelné jako zkřivená páteř; dala by se vyoperovat, ale pacient by umřel. Soud nad očním za zbytkové statky jest jen malým úkazem dnešní svěrázné mentality, pouhý doklad k přísloví o hrabajícím kuřeti: »Nelze říci, že by bylo v rozporu se všeobecnou mentalitou, žádá-li strana úplatek za práci svého poslance, vykonanou v zájmu soukromém.«

Je nyní otázka, jaké praktické ponaučení mohou si lidé vzíti ze slov páně Schieszlových. Ti, kdo živili svoji stranu podvodnými manipulacemi a vyslovenou korupcí, pomínou jistě nepřijemné maličkosti a odvolají se na autoritu význačného muže, až budou pokračovat ve své hrabivé činnosti a až nazvou komediantem a hašteřivcem každého, kdo k tomu nemlčí. Tak ovšem brzy ubude těch čistých lidí s bičem nekompromisních zásad, protože seděti bez těch zásad třeba s bičem v některé zaborané straně je nepoměrně pohodlnější — a tak zvaná objektivní morálka začíná kompromisně černati i pod sluncem. Definice soukromého zájmu je skoro tak těžká jako definice nečestného v politice. Proč po vysvětlení v Přítomnosti mohou si poslanci dáti sněmovní kanceláři udělat seznam všech subvencí a všech realizovaných finančních obětí, na nichž města, korporace a tudíž i jednotlivci měli svůj zvláštní zájem — a mohou bez ostychu obcházeti s kloboukem v ruce, ve jménu zprostitutného pro stranu. A když takto zákonodárci inauguroují parasitismus vládních stran na úřední činnosti sněmovní, proč by se ukládala větší ctinnost úředníkům bez imunity? Proč by si nezaložili sto odborových organisací, skupinou sekčních šéfů počínajíc, a proč by nechodili vybírat za každé jmenování, za každou formulaci toho, na čem se poslanci účastní jen zvednutím ruky nebo trupu? Proč by si nezaložili řadu listů a kanceláří pro placená práčata?

Ne, opravdu jsme nečekali od pana Dr. S. resumé tak resignované. Právník jeho druhu může snad přinést trochu konkrétnější opory pro soudcův celostátní rozhled, může naznačiti cestu, jíž by trestní zákoník budoucně dovedl zachytiti korupci i tam, kde si ona jakýmsi nedopatřením sedla na lavici žalobce. Může dáti aspoň první určitější impuls ve snaze, aby skutky, ve svých důsledcích pro stát přímo vražedné, směly býti odsouzeny bez ohledu na formální distribuci lavic. Místo suchého konstatování fakta, že v zákoně není definice nečestného, a že ani soudce není anděl, bylo se pokusiti o znění té definice. Což kdyby obdobný poslanecký žalobce prohlásil zkrátka dle vzoru Venkova, že sice bral peníze i pro sebe — má jistě kromě poštovních známek ještě jiné potřeby — že však je to věc jen jeho a šlechtěného dárcce? Není snad mezi činem strany a jejího pověřence rozdíl toliko zdánlivý a nikoli kvalitativní?

To kdyby byl pan Dr. S. uvážil, byl by nepochybně přišel i k návrhu, jak naložiti budoucně se soudcem, který — nikým netázán — veřejně a do zásoby omlouvá nejnemravnější tendence stran poukazem na vis major, které nikdy nebylo a nebude. Káže někdo stranám, aby živily hejna darmošlapů a udržovaly brak přímo úžasné úrovně? Brání jim někdo na cestě dohody za účelem jakéhosi odzbrojení? Uzákoniť jsme osvětové sbory patrně na to, aby občanstvo nebylo odkázáno na jednostranné tlapačství řemeslných náhončích. I při poměrném zastoupení a při vázaných listinách mohly by strany býti stranami až teprve před volbami.

Pan Dr. Schieszl, jehož články čtou patrně jen lidé s vyšší schopností uvažovací, dle všeho nepostřehnul, co nás zejména zajímá při podobných příležitostech: budou ty souzené aféry příkladným a nezničitelným pařeníštěm hniloby anebo signálem k očistnému boji.

Košice.

Dr. M. Očenášek.

O lidový automobil.

Ctěná redakce!

V nedávném čísle *Přítomnosti* bylo diskutováno o lidovém voze se stanoviska konsumenta a výsledek nebyl příliš lichotivý pro domácí autoprůmysl. Poněvadž o lidovém voze se u nás podstatně různí názory vyrabitelů od názorů konsumentů, zejména co se cen týče, bude zajisté poučno vědět, jak byl chápán lidový vůz naším autoprůmyslem během posledních let.

V prvních poválečných letech tvořily hlavní výrobní program našich automobilek velké a těžké vozy, a malé vozy až jednu výjimku nebyly u nás tehdy vůbec vyráběny. Na volání po malém voze domácí výroby bylo autoprůmyslem tehdy odpovídáno, že pro náš terain se malý vůz nehodí. Obecenstvo kupovalo tedy malé vozy francouzského, italského a amerického původu. Rostoucí dovoz cizích lidových vozů nedal spát domácímu autoprůmyslu, a byla zvýšena cla. Přes tuto celní ochranu byly některé lidové vozy dováženy dále a tu naše automobilky přišly samy s lidovým vozem domácího původu v cenách od 54.000 Kč do 75.000 Kč. Hlad po lidových vozech byl u nás takový, že tyto vozy došly hojného odbytu, třeba jejich cena nebyla nikterak lidová.

Slušně vysoká tehdejší celní ochrana domácího autoprůmyslu přece v důsledku inflace v okolních zemích jevila se našemu autoprůmyslu nedostatečnou a pomocí tak zv. cenových tabulek bylo dosaženo náležitě vysokého cla. Že tato praxe nebyla zrovna nestranná, dokazuje vyclení Fordky, která při ceně kol 10.000 Kč v U. S. A. stála u nás díky tabulkám třikrát tolik. Tato vysoká celní ochrana zdržovala u nás pochopitelně rozvoj automobilismu, a na výtky se strany obecenstva bylo odpovídáno novým argumentem o nutnosti silného domácího autoprůmyslu. a obecenstvu bylo barvitě líčeno, že v případě války náš stát odkázaný na dovoz vozů z ciziny byl by takto předurčen k porážce.

Naproti tomu spotřebitel chce mít lidový vůz pokud možno levný a nemůže-li jej dodati domácí průmysl, pak kupuje importovaný vůz se všemi jeho přednostmi a nedostatky. Jednou z předností byla do nedávna modernější konstrukce a dodnes jest elegance, tichost chodu a snadná obsluha a last not least větší bezpečnost docílená předními brzdami i u lidových vozů. Jako nedostatek dovážených vozů můžeme uvést delší dodací lhůty jak u vozů tak součástí, což jest však vyváženo zřízením skladů a ve většině případech i bezvadnou service, takže i tento handicap proti domácím značkám ustupuje do pozadí. Tvrzení o nepatrné trvanlivosti dovážených automobilů a vysoké kvalitě domácích vozů jest již odbyto. Rozdíly jsou poměrně nepatrné a záleží často na vlastnostech řidiče a na ošetřování vozu. Bránití dovozu, když domácí výroba nedostačuje (téměř polovina automobilů byla loni dovezena z ciziny) neprospěje nikterak automobilismu u nás, spíše by prospělo snížení cen domácích lidových vozů a nemusil by býti postižen výdělek automobilek; vždyt naše výroba roztříštěná na několik typ lidového vozu tento vůči cizině nezbytně zdražuje a činí vpravdě lidový vůz vysokou cenou lidovým vrstvám nedostupným. Dohoda našich automobilek na jednom neb dvou typech přispěla by jistě ke snížení cen tím spíše, že neodhodlají-li se naše automobilky cenovému přizpůsobení, pak při nastávajícím snížení cla na francouzské vozy a na všechny vozy dovážené ze států, na něž se vztahuje úmluva o nejvyšších výhodách, budou připraveny o pěkný obchod do té doby než se odhodlají k nové redukci cen. V Americe stojí autoprůmysl před novým úporným bojem o ceny, neboť jak se oznamuje z Nového Yorku, srazil Willys cenu svého vozu Whippet-Overland na cenu nového Fordova vozu, což zajisté nezůstane bez odezvy mocných concernů General Motors (Chevrolet), Consolidated Motors (Star neb Rugby) a konečně samé Ford Motor Co. Že tento boj o ceny bude

mít rozhodný vliv i na export, netřeba ani podotýkati; již dnes rozvíjejí některé americké firmy velikou propagandu, která ještě vzroste nutností vyvésti nadbytek domácí výroby do ciziny. Okolnost, že Amerika stává se konsumentem šesti a osmiválcových vozů, ponejvíce střední a vysoké cenové třídy, na úkor odbytu malých a levných vozů, bude se jevit letos a na příště v tom, že Evropa a ostatní země budou doslova zaplaveny levnými a dobrými americkými automobily, jichž rozšíření se nedá zabrániti ani legální cestou, leč dokonale organisovanou výrobou kvalitních lidových vozů za skutečně levnou cenu, při nejmenším aspoň takovou, za jakou lze u nás obdržeti lidový vůz zahraniční výroby bez přemrštěně vysokého cla. Téměř celých deset let vydatné celní ochrany poskytlo našemu průmyslu dostatek prostředků k uhájení slušné existence bez přehnaně vysokých cel, které lze právem považovati za překážku rozvoje našeho automobilismu i proti takové konkurenci, jakou je dovoz francouzských a amerických automobilů. Je nyní na našem průmyslu, aby ukázal, že dovede existovati i bez vysoké celní hradby a uchránil se tak výtek obecenstva, že cla slouží k dividendové politice našich automobilek a ke škodě všech, kteří jsou existenčně odvislí od levného lidového automobilu, který u nás ještě není tím, čím by měl býti t. j. levným, spolehlivým a rychlým dopravním prostředkem všech.

V Příkazích, 25. ledna.

F. K.

O mrtvém katolickém politikovi.

Vážená redakce!

K námitce dra A. Fuchse »O mrtvém katolickém politikovi«, proti charakteristice dra Cyrila Stojana připojuji malou poznámku. Redaktor t. l. napsal o Stojanovi, že byl dobrákem, ve kterém člověk zvítězil nad politikem; v tomto hodnocení spatřuje dr. A. Fuchs jakési podceňování významu mrtvého katolického politika. Zdá se mi, že se dr. Fuchs mylí.

Správný výklad Stojanovy povahy může býti jen čistě lidský a je možno vyložit si ji s ctihodným Tomášem Kempenským i bez něho. Stojan měl dobré srdce, dobrý humor, dobré koláče a dobrou slivovici. Mravní charakter Stojanův jako Kristova člověka kotvil v tom, že nezapomněl nikdy, že křesťanství se především kulturou srdce a že srdce oživené láskou a soucitem se má ozvatí vždycky a všude. Je příznačno, že myšlenka, udělati ze Stojana svatého, vyšla z kruhů, které jej za života nejméně chápaly jako člověka. Byl jim paradoxem, neboť měl vysokou církevní hodnost, ale zůstal prostým, chudým člověkem, měl politický mandát, ale nedělal žádnou politiku, lid se kolem něho shromažďoval, ale on tento lid neorganisoval pro stranický program. Dr. Cyril Stojan byl ušlechtilým, dobrým člověkem. Býti světcem je zvláštní milostí, ale býti dobrým člověkem je nejkrásnějším ideálem života, který Stojan realizoval. Přikloňují se jako většina těch, kteří Stojana znali, k charakteristice dobráka, ve kterém člověk zvítězil nad politikem. K charakteristice, jež chce uchovati jako ušlechtilý, lidský zjev v realitě jako životný vzor a nikoliv k takové, která se snaží promítnouti jeho lidský zjev někam v abstraktní oblast a vysaditi jej na zlatý oblak s gloriolou světce, kam by nemuseli a nemohli za ním politikové lidové strany.

Lid touží, aby Stojanův jasný vzor zůstal v realitě a aby hojně přitahoval lidi svojí lidskou velikostí.

Arnošt Czech Czechenherz.

LISTÁRNA REDAKCE

Advokát Dr. Ignát Arnstein, Praha, Poříč 15, žádá vzhledem k článku »Velkostatkářské peníze« v 3. čísle »Přítomnosti«, aby-
chom konstatovali, že se zmínka o advokátu Dru Arnsteinovi, jenž byl farářem Dierou pověřen některými transakcemi, netýká jeho osoby.